

Назвы населеных пунктаў

Сянно

Гэта было ў тых часы, калі крымскія татары напалі на нашу зямлю. У аднаго беларускага князя, землі якога ляжалі якраз на месцы сучаснай Сенненшчыны, была прыгажуня жонка і звалі яе Мар'я. Такая ўжо прыгожая нарадзілася, што і да гэтых дзён народ пра яе песні спявае. Вернай заставалася свайму князю Івану да апошняй хвіліны, нават перад смерцю не пабаялася адказаць татарскаму хану і сцвердзіць, што ва ўсім

белым свеце кахае аднаго мужа. Але паслухайце пра ўсё па парадку.

Напалі татары на наш край, а бараніць яго не было каму ў той момант, бо мясцовага валадара не было ў замку. Дзе ён быў са сваёй дружнай, пра гэта народныя дарадцы нічога не даносяць. Вядома дакладна толькі адно: у замку заставалася толькі Мар'я з маленькай дачушкай і крыху большым сынам.

Калі разведчыкі паведамілі хану, што князя Івана няма дома, ён ажно языком зацмокаў ад задавальнення, але загадаў свайму Мурзе яшчэ раз праверыць:

— Сам павядзеш невялікі атрад вояў. Праверыш на месцы, ці няма засады. Калі што, адразу ж вяртайся, а калі ніякіх ваякаў там не будзе, то заставайся, а да мяне прышлі толькі пару вершнікаў, каб паведамілі, што шлях вольны.

— Зараз адпраўляцца?

— Не спяшайся. Я хачу яшчэ нешта табе сказаць, але каб астатнія не чулі. — І ўжо цішэй дадаў: — Галоўнае — даведайся ці ў замку князеўна Мар'я. Кажу толькі табе, бо давяраю.

Мурза як стаяў, так і гопнуўся перад ханам на калені:

– Усё зраблю...

– Ты пастараешся і я цябе аддзячу. Атрымаеш большую частку палону і каштоўнасцей. А зараз не спяшайся, адпачні добра. Людзей вазьмі не болей сотні, але адбяры самых верных. Увечары зайдзі да мяне, тады і дагаворым.

Мурза на сваіх скрыўленых ад пастаяннага знаходжаньня ў сядле нагах пачыкільгаў да войска.

Вечарам, калі зоркі пачалі запальвацца на небе, да хана прывялі Мурзу.

– Гатовы?

– Так, ясналікі.

– Людзей адабраў?

– Роўна сотню. У ей мае родныя браты ды тыя вершнікі, якіх я ведаю з дзяцінства.

– Разумна зрабіў. Калі надарыцца магчымасць, то паспрабуй захапіць замак, адбівацца ж не будзе каму. Запомні, мяне найперш цікавіць князеўна. Калі што з ёй здарыцца, то лепей вам назад не вяртацца. Палон можаш браць любы, рабаваць – таксама, усё гэта застанецца вам, але

князеўну адправіш у наш лагер. А зараз час выступаць.

Сотня нячутна выехала з лагера. Хітрыя татары яшчэ ад таго часу, як ступілі на чужую тэрыторыю, абвязалі ногі коням анучамі і тыя зараз ляцелі, нібы якія жудасныя здані, – нячутна, зрэдку пафыркваючы.

А ў замку і сапраўды не было вялікай аховы. Князь Іван пакінуў толькі пару дзесяткаў дружыннікаў, ды і сярод тых палова – з незалечанымі ранамі. Развітваючыся з жонкай, князь паабяцаў вярнуцца не болей як праз месяц.

– Заўсёды так гаворыш, каб я не хвалявалася, а сам і па паўгода дома не бываеш, – па-добраму ўпikнула мужа Мар’я.

– Усяляк здараецца, родненькая, усяляк...

– То і гаварыў бы праўду.

– Хто ж яе, праўду, ведае, – змрочна сказаў Іван і прыхіліў галаву каханай да сваіх магутных грудзей. – Дзяцей будзіць не буду. Пагляджу, як спяць і вярнуся.

Праз пару хвілін князь выйшаў на ганак.

– Спяць, ды гэтак соладка, што і самому яшчэ падрамаць захацелася.

Князеўна ўсміхнулася:

– Я ж табе не перашкаджала. Сам жа ўсхадзіўся менавіта зараз ехаць у паход.

– Мае віжы данеслі, што там ворагі сілы збіраюць. Не з’яўлюся своєчасова, дык і напасці могуць. А ты не хвалойся. Пакідаю з табой сотніка і з ім – надзейных людзей. Яны не праспяць, яны чужынцаў за дзесятак вёрст чуюць.

– Я і не баюся.

– Чарнавус! Пятро! – гукнуў князь. – Дзе ты там?

– Я тут, княжа, – прагуў магутны голас за спінаю.

– Глядзець за князеўнай і за дзецьмі будзеш, Пятро.

– Дажыўся...

– Што ты там вуркочаш?

– Кажу, дажыўся, як стары дзед, якога да ўнукаў прыстаўляюць. Можа, княжа, мне лепей у паход, няхай хто іншы застанеца?

– Не, сябра, не крыўдуй. Пакідаю цябе, бо дружыннікаў амаль не застаецца. Глядзі мне за князеўнай ды за дзеткамі,

а мы доўга не затрымаемся, напалохаем чужынцаў дый назад.

— Княжа, дык мною толькі і палохаць, — пажартаваў Чарнавус і ўсе жарт падтрымалі.

Войска выступіла ў паход, а ў замку застаўся толькі Пятро з дружыннікамі ды слугі.

Пятро прывычаіўся ўсё жыццё праводзіць у паходах і тут не расслабляўся. Адабраў дзесятак самых вынослівых, самых увішніх вояў і разаслаў іх у розныя бакі, каб сачылі за наваколлем і калі што — адразу паведамлілі. Сам жа быў увесь час непадалёку ад князеўны і яе дзяцей, а калі і адыходзіў, то пакідаў замест сябе

пару здаравенных дружыннікаў.

Прайшоў тыдзень, другі, усё было спакойна. Пятро толькі хадзіў туды-сюды і пакрыкваў на дружыннікаў:

— Вы мне глядзіце, не спіце!

Тыя таксама не маўчалі і, азірнуўшыся, каб сотніка не было побач, дадавалі:

— Ужо і забыліся, калі спакойна спалі.

Але, як аказалася, лішняя перасцярога не пашкодзіла.

Аднаго надвячорка да ўязной брамы, зачыненай цяжкімі варотамі, падляцеў узмылены вершнік:

— Адчыняй...Свае, — данеслася да вартавога.

Хвілін праз колькі знясілены дружыннік дакладваў сотніку:

— Татары блізка.

— Дзе?

— За ноч дабяруцца.

— Многа?

— Не. Мы налічылі ўсяго сотню. Але, здаецца, нешта тут не тое.

– Чаму гэта?

– Без завадных коней ідуць. Звычайна яны па два, па тры кані вядуць.

– Зразумела. Значыцца, недзе сталі лагерам, будуць па наваколлі шныраць. Дзе астатнія воі з вашай заставы?

– Сачыць засталіся, каб ведаць, куды накіроўваюцца татары.

– Дзякуй табе, вой. Зараз ты адпачні, а потым мы ўсе адсюль з'едзем. Што, пакінем замак?

– Не пакінем, а што-небудзь прыдумаем. Не забывайся, што нам тут пакінулі князеўну ды дзяцей маленькіх ахоўваць.

Праз хвіліну зычны Пятроў голас разносіўся па падворку:

– Збірацца! Усім збірацца!

Мар'я з нянькай і дзеці стаялі на ганку.

– Князеўна, цябе з дзецьмі мы выведзем праз падземны ход. Перачакаеце ў лесе, пакуль мы не вернемся. Чакаць доўга не давядзецца, можа, усяго да раніцы, а калі і болей, то нямнога.

Стары дружыннік павёў князеўну і жанчын да падземнага хода, пра існаванне якога ведала ўсяго некалькі чалавек. Пятро вывеў свой невялікі атрад за браму, пакінуўшы ў замку толькі траіх вояў:

– Будзеце стаяць на баявой пляцоўцы, ля брамы. Калі ворагі з'явяцца, то адразу хавайцеся ў падземелле.

– Добра, – адказалі тыя і палезлі да байніц.

Мурза разлічваў, што ягоны манёўр удала. Хто мог заўважыць невялікі атрад, які днямі адседжваўся ў лясах, а прабіраўся толькі начамаі? Ад захопленых у палон сялян даведваліся, што робіцца навокал і забівалі іх, а трупы старанна хавалі. Нарэшце да мэты засталася зусім блізка, усяго якіх дзесятак вёрст. Мурза звярнуўся да людзей:

– Сёння на світанні, калі сонца яшчэ не паспее добра ўзняцца над вершалінамі, нас чакае багатая здабыча. Рабіць

усё трэба хутка і, разам з тым, надзейна, каб нікога не засталася на месцы. Але самае галоўнае – трэба захапіць у палон князеўну, якую мясцовыя жыхары параўноўваюць з сонцам.

– Хто яе захапіць, таму яна і дастанеца? – запытаўся надзвычай брудны вершнік.

– Не, яна дастанеца толькі мне.

– Чаму гэта?

– Таму, што тут загадваю я і ніхто болей. Калі некаму не падабаецца, то потым растлумачу...

Воінаў, якім нешта не падабалася ці якія нешта не разумелі, не аказалася. Усе ведалі, як Мурза можа тлумачыць.

– Зараз крыху адпачнём і рушым наперад, – працягваў Мурза. – Тут трэба прабірацца яшчэ цішэй. У замку людзей зусім мала, нас таксама нямнога для аблогі, таму будзем дзейнічаць скрытна і неспадзеўкі.

Неўзабаве вершнікі зноў апынуліся ў сядлах і падаліся наперад, прабіраючыся па вузкай лясной дарозе. Яны нават і не зразумелі спачатку, калі па іх пачалі страляць з лука. Мурза крутнуўся ў сядле і крыкнуў:

– Засада! Засада! Адбіваемся!

Адбівацца добра тады, калі ты бачыш ворагаў, а калі яны схаваныя ў цемры ды яшчэ маскіруюцца за дрэвамі і кустоўем і ты ў іх нібы на далоні, дык гэта зусім іншы выпадак. І, да таго ж, невядома, колькі іх там, у які бок адбівацца? Пакуль татары круціліся, спрабуючы знайсці выйсце, упала палова вояў. Астатнія пачалі бязладна прабівацца: хто лез з канём разам праз лес куды вочы

глядзелі, а хто гнаў жывёлін прама па дарозе, якую да таго часу ўжо перагарадзілі магутнымі дрэвамі спераду і ззаду.

Адным словам, бойкі не атрымалася, бо нябачныя сапернікі перастралялі пераважную большасць чужынцаў, не вылазячы на дарогу. Калі сярод жывых засталася зусім мала людзей, то на дарогу, ломячы кустоўе, выбраліся дружыннікі і ўзяліся вязаць палонных і дабіваць тых, хто не жадаў здавацца. Сярод палонных аказаўся і паранены Мурза. Збіраліся падлічыць забітых і паланёных, але сотнік Пятро загадаў:

– Няма, хлопцы, часу. Трэба ў замак кіраваць, каб які другі атрад туды не прабіўся. Няма там у нас людзей, разрабуюць усё.

Але на замак ніхто не напаў. А вось паланёны Мурза сканаў, так і не паспелі яго дапытаць. Сотнік злаваўся:

– Гэты б раскажаў, што яны планавалі, а так...

– Дык у нас жа іншыя палонныя ёсць, – сучышалі яго.

– А карысці з іх?

Тым часам вярнуліся князеўна з дзецьмі і жанчынамі. Узрадавалася тая, што Пятро гэтак хітра ўсё зрабіў, але яе супыніў сотнік:

– Яны недзе зусім блізка. Гэта невялікі атрад быў, а асноўныя сілы стаяць... Вам, князеўна, лепей схавацца ў лесе і счакаць там нейкі час.

– Не, Пятро, я тут мужа чакаць буду. Ён хутка прыйдзе.

– Але ж татары могуць раней з'явіцца.

– Гэта мы яшчэ пабачым. Мар'я засталася ў замку, а недзе праз пару дзён усяго прываліла ўсё татарскае войска пад

сцены замка і пачалася аблога. Але што маглі зрабіць

нешматлікія дружыннікі супраць у сотні разоў іх пераўзыходзячага ворага? Нічога. Пратрымаліся тое сутак, а потым вораг уварваўся ў замак. Гінулі апошнія абаронцы. Стары дружыннік бег, трымаючы на руках малых, а за ім спяшалася Мар'я. І тут варожая страла ўпілася вою ў спіну і ён упаў. Мар'я схапіла дзяцей.

– У падземны лаз...Пад бярэзінкай... Пацягні за кусцік...Там ён, – паспеў прахрыпець паміраючы вой.

Да князеўны бег Пятро. Ён ужо быў не раз паранены, але магутная сіла дазваляла яму трымацца на нагах. Ухапіў дзяцей – і пабеглі. Ды недалёка адбегліся: наваліліся на іх ворагі. Мар'ю скруцілі, а Пятро ўсё ж паспеў скокнуць з малымі ў лаз. Татар, што падаліся за ім, ён там і прыкончыў сваім бязлітасным мячом. Астатнія пабаяліся лезці.

Задаволены хан не ведаў, як і хваліць сваіх вершнікаў.

– Бярыце, усё бярыце...Усё ваша...Мне хопіць гэтай прыгажуні, – і паказваў на Мар'ю.

Ворагі доўга не затрымаліся, адразу ж кінуліся ўцякаць, баяліся, каб не дагнаў іх князь Іван, бо сапраўдную сілу ягонага войска выдатна ведалі.

Колькі не дабіваўся князеўны хан, яна ніводнага разу нават не зірнула на яго. Паспрабаваў авалодаць прыгажуняй сілай, і тады яна запрасілася:

– Божа, калі ты ёсць на небе, то зрабі так, каб я стала птушкай і паляцела да сваіх дзетак, да свайго мужа...

І ў тое ж самае імгненне зрабілася яна невялічкай птушачкай, якая пырхнула ўвысь. Паляцела Мар'я дамоў, стала плакаць-галасіць, слёзы праліваць. Ды не ведала, небарака, што яе дзетак выратаваў Пятро-сотнік і дабраўся да князя Івана, што муж кінуўся даганяць ворага і разбіў іх на сіняй рацэ. Плакала і кружылася, кружылася і плакала птушка, і там, дзе падалі яе горкія слёзкі, узнікла бяздоннае сіняе возера.

Сталі там жыць людзі і пераказваць гэтае паданне з пакалення ў пакаленне. А некалі сюды ехала Кацярына ІІ, расейская царэўна са сваім Сенатам. Яны тут спыняліся начаваць, і таму местачкоўцы назвалі паселішча Сяннат. Мала што яны разумелі ў тым слове, але да нашых дзён дайшло ўжо перайначанае – **Сянно**.

Гавораць яшчэ, што такая назва з’явілася ад таго, што ў гэтых мясцінах заўсёды гандлявалі сенам.

Багушэўск

Землі, дзе знаходзіцца Багушэўск, атрымаў пад маёнтак палкоўнік Багушэўскі ў пачатку 80-х гадоў 19 стагоддзя ад Імператара за верную службу. Прыгажосць тутэйшых мясцін уразіла Багушэўскага і яго сям’я кожнае лета прыязджала сюды з Пецярбурга. У Багушэўскага была жонка Караліна, яе імем Дзмітрый Васільевіч назваў маёнтак і пасадзіў ліпавую алею, дзе разам з жонкай адпачываў і любаваўся фантанчыкамі, лугамі і рэчкай Песачанкай.

У 1901 г. сталі весці чыгунку Пецярбург-Кіеў. Участак Віцебск-Жлобін праходзіў праз гэтыя месцы. Д.В. Багушэўскі прадаў землі пад будаўніцтва

чыгункі зусім нядорага, але з адной умовай, што станцыя будзе названа ў гонар яго жонкі, а населены пункт атрымае назву Багушэўск.

На падставе гэтай легенды быў распрацаваны герб Багушэўска, які зацверджаны Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 2.06.2009 г. № 277. На гербе ў правым залатым полі чорны жбан, у левым зялёным – залатая кветка хмеля, у ніжнім чорным – шэсць залатых манет. Намалёваныя атрыбуты сімвалізуюць асноўныя заняткі першых жыхароў Багушэўска: бровар Рэўта, карчма Забароўскага, заезны дом і бакалейная крама Гозіна. Намалёваны на гербе жбан – абавязковы атрыбут бровараў, карчмы, заезнага дому. Хмель – асноўная сыравіна для піваварства. Манеты сімвалізуюць прыбытак.

Машканы

Даўней людзі на хутарах жылі. Не так, як зараз, што ўсе ў адной вёсцы, а параскіданы гаспадаркі былі па ўсім наваколлі, і толькі час ад часу збіраліся суседзі, каб пагаманіць, распавесці пра тое, што чулі, ці запрасіць да сябе ў госці або на якую неадкладную працу, абяцаючы ці шчыра заплаціць, ці адрабіць потым, калі з'явіцца неабходнасць.

Розныя людзі жылі, але найболей сумленныя, працавітыя. І вось аднаго разу прыбіўся на хутар адстаўны салдат. Вядома ж, што ён мог выслужыць за сваю царскую службу – якіх пару рублёў ды яшчэ колькі бліскучых медалёў. А хоць пара рублёў былі на тыя часы і значнай сумай, толькі пабудавацца на яе самому было немагчыма. Вось і хадзіў былы салдат па хутарах і прасіў, каб выручылі людзі, падсабілі. Звалі яго Машкан. Чалавек ён быў неблагі, ветлівы, таму і не адмаўлялі людзі, абяцалі дапамагчы.

Але запрасіць то запрасіў, а трэба ж нечым мужчын і частаваць, бо яны ж не проста так пазбіраюцца, а будуць

цэлымі днямі з ранку да вечара, фізічна намагацца. Тое-сёе прыкупіў салдат, нешта спагадлівыя суседзі далі, але ўсё роўна было малавата, ён і сам гэта адчуваў. А пад бокам у яго жыў стары дзед. Сахвей ягонае імя было. І такі ўжо той стары сквапны быў, такі злыдзень, што ва ўсім наваколлі пашукаць – не знойдзеш. Вось да яго і звярнуўся Машкан, каб той пазычыў тое-сёе з прысмакаў.

– Няма ў мяне нічога, Машкан, няма, – адказаў стары, нібы баючыся, што зараз да яго кінецца салдат і ўсё паадбірае. Потым адразу ўстаў і яшчэ раз прамовіў:

– Але ж галодныя людзі – не працаўнікі.

– Я і сам ведаю.

– Дык шукай якіх прысмакаў.

– Дзе ж я іх знайду?

– Шукай...а ў мяне няма, нічога ў мяне няма, чалавеча, – прамовіў дзед і хутка пайшоў, нібы малады, да сваёй хаціны.

Машкан глядзеў задуменна яму ўслед і думаў:

– Хутка і сапраўды талака збярэцца, а ў мяне і скрыліка сала ці якога мяса няма. Трэба неяк круціцца, толькі як?...

Прамовіў гэта Машкан сам сабе і прылёг на духмяную траву. Але які сон, які адпачынак, калі зусім іншым галава забіта? Круціўся з боку на бок, паварочваўся, а потым раптоўна ўскочыў на ногі.

– А што, чаму б і не выйсце? Чаму не? Цяпер ты ў мяне паскачаш, стары злыдзень, цяпер будзеш ведаць, як з мяне здэквацца...

Стары дзед пазяхаў на печы. На двары ўжо сцямнела. Што рабіць чалавеку на старасці гадоў, калі ён мае моцную гаспадарку, калі ў яго ўсё ёсць, калі на яго пастаянна працуе пара парабкаў?

А на вуліцы тым часам не ўсе спалі. Машкан, стаіўшыся, чакаў сваёй часіны дзейнічаць. Праспявалі другія пеўні, і ён амаль нячутна праслізнуў да кладоўкі, дзе ў старога гаспадара ляжала ўсё

сала ды мяса, а таксама іншыя прадукты. Сабакі не брахалі, бо кемлівы салдат кінуў ім па кавалку зайца, перад гэтым старанна перавязаўшы яго ўсялякімі ніткамі. Сабакі рвалі і не маглі парваць кінуты ім ласунак, а Машкан дзейнічаў. Наклаў вялізны мех сала з мясам, набраў сыру ды іншых прыпасаў і падаўся назад. Аднёс далекавата, а потым усміхнуўся сам сабе: “Што ж гэта я ў чалавека нават дазволу не запытаўся? Трэба вярнуцца ды ўсё па-людску зрабіць, каб пасля не крыўдзіўся, не гаварыў іншым, што яго не папярэдзвалі. Трэба вярнуцца...”

Захаваў той мех і пакрочыў паспешліва назад. Пастаяў каля плоту, потым падышоў да акна. Засмяўся ледзьве чутна і загрузаў кулаком у аканіцу:

– Дзед Сахвей!

Неўзабаве з хаты жаночы голас запытаўся:

– Хто там?

Але Машкан не адказваў, чакаў, калі азавецца Сахвей. Той прагарланіў:

– Хто там? Што трэба?

Тады салдат, давячыся са смеха, прамовіў:

– Вам чорт сала нарэзаў і прыслаў!

Гаспадар ажно захлынуўся ад злосці:

– Уцякай, пакуль я на цябе сваіх парабкаў з сабакамі не спусціў!

– Але ж загадана вам перадаць! Нікому болей!

– Уцякай, каб позна потым не было!

– Я не жартую! – катэгарычна адрэзаў стары, а сам узіраўся ў цемру, спрабуючы ўбачыць таго, хто завітаў да яго ў такі час.

Толькі і салдат не дурань быў, каб выстаўляцца.

– Адмаўляешся ад сала, вяртаеш яго назад чорту, то я так і перадам...

– Так і перадай, што не трэба мне чортава сала!

– Добра...

Пагаманіў Машкан і пакіраваў назад, спяшаючыся, каб да світання занесці цяжкі мех сабе да будана і старанна яго прыхаваць.

Настрой у салдата быў ужо зусім іншы. Пераходзячы невялічкую канаву-рачулку праз масток, нават заспяваў:

Ішоў салдат па кладачцы,
Знайшоў сала па нязгадчцы,
Не браў і не краў,
Сам Сахвей падараваў!

Сабраліся людзі на талаку да Машкана. Працавалі шчыра і елі смачна, ды яшчэ гаспадара хвалілі, што частуе іх не шкадуючы.

А стары Сахвей знайшоў прапажу і прыбег на будоўлю. Схаваўся ў кустоўі і загарлаў:

– Машкан – злодзей! І ўсе вы тут Машканы!

Калі хату паставілі, то і хутар той **Машканамі** празвалі, а потым і вёска ад яго пачалася.

Расна

Быў у аднаго пана, які некалі валодаў тутэйшай зямлёй, верны аканом. Звалі яго Пётра. Ніхто не крыўдзіўся на гэтага чалавека, бо ён дужа спагадлівы быў. Заплача ўдава, запрасіцца:

– Не гані сёння мяне, пане аканом, далёка ад хаціны на працу, бо нешта мае дзеткі замаркоціліся. Дык я да іх падсам полудня збегаю, праведаю, каб чаго благога не здарылася.

– Добра, – толькі і адкажа той, а потым яшчэ і дадасць: – і дамоў на пару гадзін раней за астатніх падавайся. Я табе дазваляю, а калі-небудзь, як усе жывыя-здоровыя будуць, адпрацуеш.

Так і жыў аканом з людзьмі. Зайздросцілі сяляне з іншых вёсак:

– Што вам на лёс плакацца? Да вас пан рук не працягвае, увогуле вамі і не займаецца. Аканом адно глядзіць, ды і той чалавек, якіх пашукаць трэба.

Памешчык таксама быў задаволены аканомам, сваім сябрукам-хаўруснікам так прама і гаварыў:

– Я ніколі за парадкам у маёнтку ды на палетках не сачу. Там у мяне і так парадак.

– Але ж нехта назірае?

– Аканом.

– Усяго адзін? І няўжо не крадзе?

– Уявіце сабе, што не.

– Не можа такога быць. Каб аканом і не краў. Не верыцца нешта.

– Вам не верыцца, а я такога чалавека маю.

– Пашанцавала тады пану. Можа прадасце?

– Не, каго іншага – калі ласка, а гэтага не. Ні за якія грошы не прадам.

– Шанцуе ж людзям, – уздыхалі расчараваныя госці. – У нас і адварнуцца нельга, а тут...

Ніколі памешчык не лаяўся на Пётру, не абзываў яго ды не кідаўся ўсялякімі словамі, а калі што трэба было, то звычайна клікаў:

– Аканом, хадзіт-ка пасядзім крыху ды пагамонім. Сядуць і, нібы роўныя, гавораць. Потым разыходзяцца.

А аднаго разу пан ужо да таго расчуліўся, што прамовіў:

– Я цябе, Пётра, ніколі са службы не праганю. Нават, калі ты ўжо не здужаеш запраўляць маімі справамі, то ўсё роўна застанешся ў мяне. Стану тваім дзецям ды ўнукам плаціць за шчырую службу.

– Дзякуй, пане, – пакланіўся нізка аканом, але сам падумаў зусім пра іншае.

– Што ты яшчэ нешта хацеў сказаць

– Ёсць такая прымаўка ў народзе: “Панская ласка, жончына праўда, сынава жалёба – усё толькі да парога”

– Дык ты мне не верыш?

– Прабачце за шчырасць, пане, але дзе вы бачылі, каб памешчык ды пра мужыка клапаціўся?

– Ну, а я буду.

– Дзякуй на добрым слове, але мне ўсё роўна не верыцца. І я вам дакажу, што маю рацыю.

– Паспрабуй.

Гаспадар хутка забыўся на тую гаворку.

Украў ён аднаго разу ў памешчыка гусака і прынёс дамоў. Вось і кажа жонцы:

– Звары гусака, толькі нікому

нічога не распавядай.

– А дзе ты яго ўзяў? – спыталася тая.

– У пана ўкраў. Толькі ж глядзі, нікому не скажы.

Зварыла жонка гусака, з’елі яны яго, і, здаецца, усё ціха атрымалася. Але ж так толькі падалося. Выйшла жонка на вуліцу, а там кума ваду бярэ з калодзежа. Яна і давай прасіцца:

– Дай, кума, вады напіцца.

– Ці ў цябе дома вады няма?

– Ёсць.

– А што ўжо ты такое смачнае з раніцы ела, што піць гэтак захацела?

Дурная жанчына пра ўсё чыста і распавяла, ды яшчэ і дадала:

– Ты ж толькі нікому пра гэта не распавядай, бо нас тады пан пакарае.

Але тая кума ўсяго праз нейкую гадзіну сказала другой куме. А тая кума надта злавала на аканома, што прымушае яе працаваць. Бачыце, яна была ляютная жанчына і лепей бы паляжала ці паспала, чым гнуцца на памешчынскім палетку. Таму яна доўга не цягнула, а пабегла адразу ж да пана і пра ўсё чыста паведаміла.

Гаспадар не паверыў ёй, загадаў слугам, каб адлічылі нядобразычлівай жанчыне лозаў на стайні. Адлупцавалі языкатую і яна, лямантуючы, пабегла дамоў. А памешчык вырашыў усё ж пералічыць сваіх гусей – і аднаго гусака не хапала. Выклікаў ён аканома і закрычаў:

– Дзе гусак?!

А той не прызнаецца. Тады гаспадар зароў:

– Павешу цябе за гэта!

– Вось, пане, і праўда ваша. Вы ж абяцалі. Што ніколі голас на мяне не ўзвысіце, да глыбокай старасці карміць мяне будзеце, а зараз пагражаеце павесіць.

– І павешу, як ты ні выкручвайся.

– А я і не выкручаюся. Толькі перш дазвольце схадзіць дамоў, бо там у мяне ёсць грошы, і іх жа трэба падзяліць паміж жонкай і сынам.

– Не абдурыш. Я цябе адпушчу, а ты ўцячэш.

– Не ўцяку, пайшлі тады разам.

Заходзяць яны ў хаціну да аканомы, а там жонка сядзіць за сталом.

– Заві сына ў хату.

– Чаго гэта?

– Грошы дзяліць паміж вамі буду.

Паклікала жанчына сына, аканом дастаў грошы, і давай іх дзяліць. Але, што самае дзіўнае, раскладваў не на дзве, а на тры часткі.

– Чаго гэта ты так робіш? – не вытрымаў пан.

– Адна кучка таму, хто з жонкай жыць потым стане, другая – сыну, на гаспадарку, а трэцяя...

– А трэцяя?

– Таму, хто мяне павесіць.

Тут сын ускочыў:

– Давай я цябе павешу!

Не вытрымаў Пётра:

– Бачыш, пане, а мы яшчэ спрачаліся. Ці ж не праўда, што панская ласка, жанчына праўда ды сынава жальба толькі да парога? За гуску мяне вешаць сабраліся, а сын за

грошы нават згодні прысуд над родным бацькам выканаць...

– Твая праўда, аканом, ты выйграў. Што тая кветка росная-росна, якая на сонца трапляе, няшчасная, так і чалавек ад сваіх родных залежыць. Але я сваё слова ўсё ж стрымаю: дам табе зямлі добрай надзел і там будуйся. Хто яго ведае, як яно потым станецца... Даў памешчык Пётру зямлі і той пабудаваў там свой падворак, а хутар назваў **Росна**, бо вельмі яму запалі ў душу словы пра няшчасную кветку. Людзі ўжо значна пазней назву тую перайначылі і сталі называць паселішча – **Расна**.

Вада – як срэбра

Калісьці ў вёсцы Расна жыў пан. Ён абавязаў кожнага гаспадара выкапаць на сваім падвор’і калодзеж, і людзі, баючыся панскага гневу, выканалі загад. Таму ў Расна было шмат калодзежаў. Ніхто дакладна не ведае, калі з’явіўся калодзеж паблізу вясковых могілак. Легенда гаворыць, што самім могілкам больш за 300 гадоў. Прыкладна столькі і калодзежу. Як капалі яго, дно заслалі срэбрам. Мусіць таму вада з гэтага месца мае цудатворныя якасці – ёй лячылі розныя захворванні і лічылі святой. Толькі адсюль бралі

ваду ў царкву для адпраўлення розных абрадаў.

І сапраўды, вада з калодзежа празрыстая, у самую вялікую спякоту застаецца сцюдзёнай. Колькі б не стаяла ў любым посудзе, не губляе каштоўных якасцей. Кожны раз, калі людзі прыходзяць на могілкі да блізкіх, не забываюць схадзіць да калодзежа за цуда-вадой. Ён – наша мінулае і наша будучыня, матэрыяльнае ўвасабленне сувязі пакаленняў.

Ліпна

Стаяла вёсачка ў першастваральным лесе. Невялічкая яна была. Усяго якіх пару дзесяткаў двароў. А трохі ўбаку цякла рэчка. Вада ў ей заўсёды была чыстая і сцюдзёная. казалі старыя людзі, што калі ў такую плынь ступіш, то на пару гадоў памаладзееш. Да яе прыходзілі ўсе людзі. Жыццё віравала, і многім хацелася яго яшчэ прадоўжыць. А тут яшчэ такая вось гісторыя здарылася.

Было ў аднаго селяніна дзве дачкі. Адна ад першай жонкі, якая небарака, памерла маладою, а другая – ад той, з якой ён зараз жыў. Мачаха лютавала і няродную дачку так ужо прымушала працаваць, што той, бедалазе, ніколі не было адпачыну: ні днём, ні ноччу. Перадыхнуць ні хвілінкі не давала. Толькі тая прысядзе дзе-небудзь ды вочы звядзе, а мачаха ўжо тут

як тут, ды яшчэ і верашчыць:

– Час уставаць! Няма калі ляжаць. Каровак трэба даіць ды гнаць на пашу! Кожнаму ж вядома, што трава на лузе да ўзыходу сонца самая смачная ды для кароў карысная. Калі яе сонца абagrэе, то такая трава ніякай карысці жывёле не

прыносіць. Зразумела? А за тое, што не падпарадкоўваешся, яшчэ і заданне на дзень атрымай. Вось гэты лён каб змяла, страпала і ў пloidкі пакруціла! Да вечара не зробіш – у хату назад можаш не вяртацца.

Пагнала, няшчасная, каровак у поле. Села ля куста і плача горкімі слязьмі, ажно заліваецца. Ды тут здарылася дзіўнае – падыходзіць да яе пярэстая кароўка і гаворыць чалавечым голасам:

– Чаго плачаш-убіваешся, дачушка? Чаго ты ніколі вясёлай не бываеш?

– А як жа мне, кароўка, не плакаць, як жа не ўбівацца, калі мачаха ні на хвіліну спакою не дае. Сюды вось сёння яшчэ да світанку выгнала. Мала гэтага, дык працу заведама невыканальную задала. Не зраблю я яе, і, значыцца, давядзецца мне дзе-небудзь пад плотам начаваць, бо не пусціць яна мяне дамоў, не раз ужо гэтак рабіла.

Выслухала яе ўважліва пярэстая кароўка і, уздыхнуўшы, нібы чалавек, прамовіла:

– Тое, што табе яна, тая злыдня, загадала, выканаць для мяне вялікай цяжкасці не ўяўляе. Не хвалюйся дарма, не лі сваіх гаручых слёзак, лепей супакойся ды азірніся навокал. Прыгажосць якая пануе! Давай мне той лён. Я яго і памну, і страплю, і ў пloidкі пакручу. А сама кладзіся ды паспі.

Сапраўды, недзе праз паўгадзіны ўсё ўжо было зроблена.

Выспалася прыгажуня, сілы аднавіла, і дамоў жывёлу гоніць. Па дарозе песню звонкую спявае-выводзіць:

Малодачка жыта жала,
Пад мяжою дзіця клала.
Прыйшоў к ёй мядзведзь з лесу:
– Памагай Бог, молодка!
Чаго тваё дзіця плача?
Рад бы я падзяржаці,
Ды баюся, каб не ўдраці.

– Ідзі, ідзі, мядзведзечку,
Ідзі задзяры каровачку,
Чорную, падласую.
Тую, тую пасажную.

Дзяўчына радуецца, што яе кароўка выручыла, спявае, а мачаха за ваколіцу выйшла сустракаць, каб было больш часу сварыцца ды каб усе чыста чулі, якая ў яе хаце лайдачка живе. Як пачула звонкую песню, дык нібы хто кіем мачаху аперазаў, так падскочыла. Аж затрэсла яе ўсю.

На другі дзень з раніцы зноў усё паўтаралася. Зноў мачаха гарлала, зноў работу давала. Так паўтаралася з дня ў дзень. Хацела мачаха таго ці не, але даведаліся аднекуль людзі пра такую цудоўную майстрыху. Да таго ж няродная дачка прыгажуняй сапраўднай стала, не тое што родная – рабая ды хваравітая. Пачалі жаніхі сватоў прысылаць у хаціну да злой гаспадыні. Прыйдуць і, вядома ж, давай гаманіць пра вяселле. Але ж хітрая мачаха пастаянна ім сваю дачку прапаноўвае. Сваты пераглянуцца паміж сабою, устануць і пойдучь, бо каму ж ахвота такую пачвару ў сям'ю браць. Ды калі яшчэ і характарам на маці падобная, то ўвогуле бяда.

Аднаго разу прыйшлі сваты і зноў давай прасіць гаспадыню паказаць ім дачку. Калі тая вывела родную, то гаваркія мужчыны ў адкрытую заявілі:

- Нам не гэтую дзяўчыну. У вас жа яшчэ адна ёсць.
- Ды яна ў полі каровак пасе.
- То вы сваю пашліце, гаспадынька, няхай яна там яе падменіць.

– Вось яшчэ выдумалі, каб мая дачка за некага працавала! Пашлю мужа, але і вам стаўлю ўмову: будзеце аглядаць абедзвюх маіх дачок.

Неўзабаве абедзве дзяўчыны былі ў хаце. Тады старшы сват прапанаваў:

– Гаспадынька, вось вам кубачак, і няхай кожная з дачок па чарзе прынясе нам вады калодзежнай і заадно па пару яблык з вашага саду. Кому ўдасца гэта зрабіць, тая і стане нашай нявесткай.

Пайшла першай мачахі дачка да калодзежа. Толькі сабралася вады зачарпнуць, а тая раптоўна знікла, апусцілася, можа, на метры два. Пайшла ў сад, працягнула руку да яблыкаў, а голле так высока ўзнялося, што яго і кіем нельга было дастаць. Заплакала тады родная дачка ды ў хату пабегла.

Настала чарга няроднай ісці з кубачкам. Выйшла яна да калодзежа, нахілілася, бачыць – вада ніжэй апускаецца, тады яна нахілілася і спакойна дастала вады. Тое ж самае зрабіла і ў садзе. Голле пасля святога крыжа ажно да галавы схілілася. Сарвала гаротніца пару яблычак і ў хату гасцям прынесла.

– Частуйцеся, госцейкі, на здароўе!

Зноў устаў старшы сват і прамовіў:

– Вось гэту дачку мы ў цябе і забяром, гаспадыня.

Забралі сваты дзяўчыну з сабой. Не паглядзелі нават, што той не далі пасагу.

Дзяўчына на развітанне забегла да пярэстай кароўкі, каб пабачыцца са сваёй вернай памочніцай, каб паплакаць ля яе ў апошні раз, але тая адразу ж супакоіла:

– Не бойся, не трэба

плакаць. Я ноччу прыбегу да цябе ў новую сям'ю. Так што не хвалюся.

Так яны і зажылі ўсе разам. Добра ўсё атрымлівалася ў маладой сям'і. Неўзабаве зямлі прыкупілі ладны кавалак на беразе прыгожага возера. Муж ліпак шмат пасадзіў, каб пчолак развесці ды свайго мёду пакаштаваць. Дзеці нараджацца пачалі. Весела ў іх на падворку стала, загукалі радасныя галасы. Назвалі гэту вёску **Ліпна**.

Час ляцеў непрыкметна. Раслі дзеці, раслі дрэвы, якія злёным шатром атулілі ўсё навокал. Такую ж назву займела і возера.

Савінічы

Некалі, у даўнія стагоддзі, у птушак, як і ў людзей, усё было агульнае: і жыллё, і корм, і іншыя якія справы ды прычындалы. Цара выбіралі на некалькі гадоў, а калі ён у нечым правінавачваўся ці не адпавядаў займаемай пасадзе, то перавыбіралі і замянялі іншым. Так і жылі. Усё пасправядліваму атрымлівалася. Якая крыўда ці злыбеда ўзнікала, адразу пішчалі-світалі:

– На суд! На суд збіраемся!

З усіх канцоў пушчы, з усіх канцоў палеткаў ды ніў, лугоў ды балот прылятала птаства.

Сам Бог зайздросціў, што птушкі да такога дадумаліся, і няма ў іх з-за гэтага ні войнаў, ні боек. Правучаць злодзея ці нядобразычліўца, і зноў мірна і спакойна сабе живуць. Во добра было б, каб і сярод людзей так атрымлівалася. Аднаго разу нават вырашыў падслухаць ды падглядзець, як той суд адбываецца. Стаіўся ў кустоў і непадалёку ад палянкі, на якую зляталіся птушкі, стаў чакаць. Нарэшце ўсе зляцеліся, і велічны арол – ён жа птушыны цар – прамовіў:

– Усе тут?

– Усе.

– Тады можна пачынаць? Давайце цішэй...

Птаства паціху ўгаманілася і прыціхла.

– Хто на каго скардзіцца?
– Хто там скардзіцца? Хто там скардзіцца? – загаманілі,
звяртаючыся адна да адной, птушкі.

Усявышні напрог слых.

– Верабей вінаваты... Верабей,
заціўкалі з аднаго боку птушкі.

Не, не ён, не ён, – запарэчылі з другога.

Арол разгублена
пазіраў па баках і ніяк
не мог дацяміць, што
адбываецца на гэты
раз. Раней выказваліся
пакрыўджаныя і ўсё, а
тут...

– Дык хто
вінаваты, я ў вас

пытаюся?

– Верабей, – панеслася з аднаго боку.

– Не, не ён, – пачулася з другога.

– А хто ж тады? – раззлаваўся птушыны цар і тупнуў
лапаю. Гаварыце, пакуль не загадаў слугам даць вам добра
ў спіны.

– Ён пачаў зерне красці ў гаспадароў

– Яму ж таксама карміцца трэба, – пачаў было арол.

– Але хіба яму ўсялякіх лічынак мала?

– Слушна кажаце, – пагадзіўся арол.

– Ён крадзе, а на ўсіх птушак гамоняць, што мы
зладзействам займаемся. Як нам такое трываць?

– І гэта праўда.

– Вядома, што праўда. Людзі птушак адганяць ад сваіх
дамоў пачалі, біць-вынішчаць. Усё з-за аднаго... Трэба
нешта неадкладна рабіць, або многія з-за вераб'я-злодзея
загінуць.

– Чакайце, чакайце. Не надта спяшайцеся і не вельмі крычыце. Крыкам нічога не выправіце. Трэба судом справядлівым усё разабраць і тады толькі судзіць.

– А мы для гэтага і суд сабралі, і цябе, наш цар, на яго запрасілі, каб ты разабраўся і прысудзіў вераб’я да якога прысуду.

– Зараз, зараз усё вырашым. Толькі не крычыце, супакойцеся.

Усявышні ў карчах ажно перасмыкнуўся і прамямліў: “Амаль як у мяне, калі мае святыя ды апосталы ўсходзяцца. Не пазайздросціш зараз арлу...”

Але арол на дзіва лёгка знайшоў выйсце. Пакрычаў, пакрычаў крыху, патупаў нагамі і, пабачыўшы, што гэта ніякага выніку не дае, загадаў змрочным крумкачам, якія непарушна сядзелі ў яго за спіною:

– Слугі мае верныя, навядзіце парадак, бо мы і да ночы тут справу не вырашым.

Грувасткія крумкачы ўзняліся ў паветра і праз колькі імгненняў пачалі лупцаваць самых крыклівых птушак. Тыя не ўцякалі, адразу замаўкалі, бо ведалі, што іх чакае ў выніку непадпарадкавання.

“Бачыш ты...” – здзіўлена працягнуў у кустоўі Усявышні. – Усё ў парадак за пару хвілін прывядуць...”

Сапраўды, недзе хвілін праз дзесяць на паляне ўсталявалася напружаная цішыня, і было чуваць толькі як махалі крыламі, разлітаючыся, слугі арла – крумкачы. Яны болей не селі за спіною ў свайго валадара, а стаіліся па баках, гатовыя ў любую хвіліну накінуцца на таго, хто паспрабуе парушыць парадак.

– Давайце сюды вераб’я, – пачуўся голас арла.

Вераб’я выпхнулі на сярэдзіну.

– Зерне краў?

– Не.

– Як жа не, калі на цябе ўсе паказваюць?

– Не, не краў.

Арол ажно заціх на хвіліну, так нязвыкла было яму чуць такую самаупэўненую хлусню.

– Але ж сведкі...

Верабей набраўся столькі пыхі, што перабіў свайго валадара:

– Яны спецыяльна сведчаць супраць мяне, бо зайздросцяць.

– Чаму зайздросцяць?

– Што ў мяне ўсё атрымліваецца.

– І што ў цябе атрымліваецца?

– Усё.

– Дарма ты так пахваляешся.

– Іх падкупілі.

Як толькі верабей вымавіў гэтыя словы, то аслупянелыя ад хлусні птушкі паўскоквалі з месцаў і запатрабавалі:

– Пакараць! Пакараць яго! Ён жа хлусіць! Ён не прызнае нашых законаў!

Пакуль арол разважаў, слугі ягоныя не ўпільнавалі, як самыя бойкія птушкі кінуліся на вераб'я. Што тут пачалося! Усявышні горка ўсміхнуўся і падаўся далей ад тае злашчаснае паляны: “Верабей, калі выжыве, то запамятае гэты дзень надоўга...”

Але верабей быў не такі ўжо і дурны. Справа ў тым, што яшчэ зараней ён падрыхтаваў сабе дзірку ў дупле. Зрабіў такую, каб самому толькі пралезці. Птушкі паразважалі і вырашылі, што самае лепшае ў дадзеным выпадку – браць дупло ў аблогу і дачакацца таго моманту, калі змораны голадам верабей сам вылезе да астатніх ды папросіць літасці. Так і зрабілі. Арол, праўда, па-свойму крыху перайначыў:

– А чаго мы ўсе тут чакаць будзем? Пакінем каго-небудзь аднаго, большага і мацнейшага за вераб’я.

– Правільна, – загаманілі астатнія. Кінулі жрэбій, і па ім выпала першай сцерагчы саве. А сава тады была ўвогуле голая, без аніякага пер’я. Яна адразу загаварыла:

– А як жа я на ноч застануся? Холад мяне тут прабярэ да самых касцей.

Тады арол загадаў:

– Давайце скінемся ёй па пёрку. Нам – нічога, а яна ўся ў пер’і будзе.

Скінуліся птушкі, і сава задаволена ажно вочы скасавурыла на сябе самую, гэтак ёй новае ўбранне спадабалася. Як бы там ні было, але хітры верабей таго моманту дачакаўся, калі світанне настала і вартаўніца зыхаць пачала і наўцёк. Як даведаліся пра гэта

птушкі, давай біць саву. Лупяць і прымаўляюць:

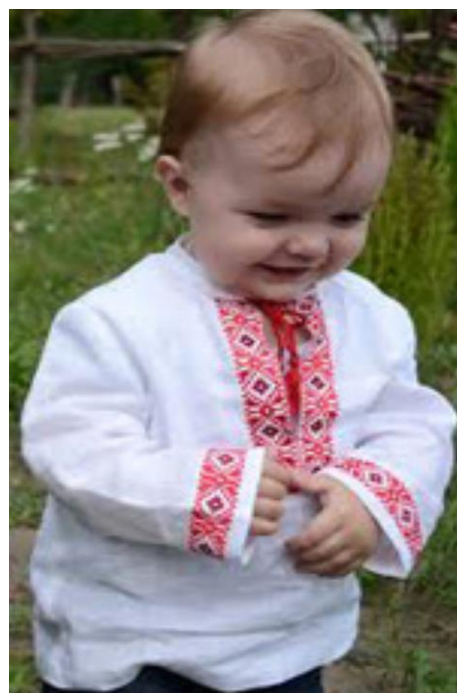
– Навошта мы табе свае пёркі давалі? Як жа ты глядзела сваімі лупатымі вачыма? Каб жа ты цяпер да скону свайго начамі не спала, а лётала, а днём, калі мы лётаем, ты хавалася...

Так яно і сталася з таго моманту. І доўга яшчэ стары дуб паказвалі, у якім дупло было і дзе той хітры верабей хаваўся. Звалі той дуб Савінічам, а вёску, якая пад ім узнікла, назвалі **Савінічамі**.

Алёхнава

Жыў-быў у адной вёсцы пан. Звалі яго Алёха. Усе людзі, у якіх здаралася якая-небудзь бяда, звярталіся да яго. Пан Алёха быў добры, міласэрны і ўсім дапамагаў, чым мог. Аднойчы прыбылі да яго муж з жонкай і пачалі плакаць і скардзіцца, што іх маленькі сын яшчэ раніцай пайшоў гуляць і не вярнуўся дамоў. Яны абышлі амаль усю вёску, але хлопчыка не знайшлі. Выслухаў іх пан і адказаў: “Ідзіце дамоў і памаліцеся Богу, а я тым часам пайду і пашукаю хлопчыка”.

Бацькі вярнуліся да хаты, а пан Алёха адправіўся на пошукі маленькага хлопчыка. Доўга шукаў пан маленькае дзіця. Нават ужо і надзею страціў знайсці яго. Але не змог пан Алёха вярнуцца ў вёску з дрэннай навінай. Сорамна было яму, што не дапамог добрым людзям. Уявіў пан сабе заплаканы твар жанчыны-маці, якая чакае сваё дзіця і сумныя вочы, кранутыя распачам, болям, гораччу ад напружанага чакання. Уявіў Алёха сабе бацьку, які дужым кулаком выцірае скупую слязу. І пайшоў ён далей на пошукі хлопчыка. Дайшоў да невялікай рачулкі. Узнянацку пачуў трывожны, пранізлівы крык. Непадалёку ад яго, за кустамі, ухапіўшыся ручанятамі за корч, што звісаў з крутога абрыва, боўтаўся над вадою маленькі хлопчык. “Мама! Матулька! Ратуйце!” – крычала дзіця. Пан хутка пабег да абрыва. Усё бліжэй і бліжэй прыбліжаўся Алёха да хлопчыка. Але тут перад ім адкрылася жудаснае відовішча. Корч разам з хлопчыкам апынуўся пад вадою.

Чалавек не разгубіўся. Адразу, прама ў вопратцы, кінуўся Алёха ў ваду, каб выратаваць дзіця.

– Паспеў! Паспеў! Бог дапамог! Выцягнуў такі на бераг живога, але вельмі напалоханага хлопчыка і пайшлі яны дамоў у сваю вёсачку.

Весела спявалі птушкі, сонечнае праменне пяшчотна і лагодна даравала сваё цяпло. Ubачыўшы сына, бацькі не памяталі сябе ад радасці. Усё жыццё будуць памятаць яны свайго пана-ратаўніка свайго сына.

Так за добрыя справы, за шчырую душу і чулае сэрца і назвалі людзі ў гонар пана Алёхі сваю вёсачку – **Алёхнава.**

Магілёўка

Калісьці гэтымі мясцінамі валодаў пан. На выгляд ён быў строгі, але на самой справе быў вельмі добры чалавек. Усім дапамагаў. Быў у пана сын, вельмі прыгожы, а працаваў як простыя людзі. Ён

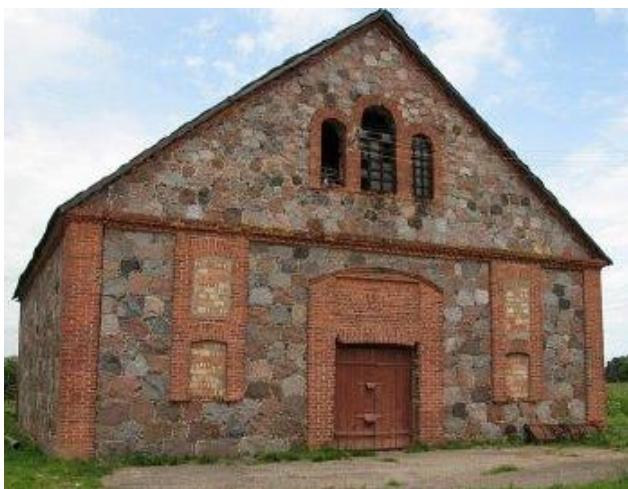
закахаўся ў сялянку і не мог ёй прызнацца. Дзяўчына таксама кахала хлопца, але лічыла, што гэта нядобра ёй, проста дзяўчыне, з панам мець зносіны.

Аднойчы вясною пан катаўся на кані і ўбачыў, як дзяўчаты, прыпадняўшы падол сукенак, мылі рушнікі на той самай рэчцы. Пан пад'ехаў да іх вельмі блізка. Дзяўчаты спачатку спалохаліся, але потым, жартуючы, перавязалі каня і пана ручнікамі. Пан сказаў, што аддасць іх толькі за пацалункі. Дзяўчатам гэта вельмі спадабалася. Самы апошні рушнік быў менавіта той дзяўчыны, якая яму спадабалася.

Пан нахіліўся да яе, але замест таго, каб пацалаваць, падхапіў яе і пасадзіў на каня. Астатнія дзяўчаты пазаздросцілі сваёй сяброўцы і закіпелі лютай нянавісцю.

Раптам загрымеў гром, ударыла маланка. Конь спатыкнуўся, і пан са сваёй каханай паляцеў у рэчку, у вір бяздонны. А рушнік лёг на ваду крыжам, павярнуўся вакол сябе і патануў, а конь ператварыўся ў гару. Спалохаліся дзяўчаты і ўцяклі. Іх косы за год з светла-русых сталі белымі, як лён. Калі здалёк глядзець на вір, то здаецца, што конь з рэчкі выходзіць. Цяпер на тым месцы маладыя людзі святкуюць Купалле, плятуць вянкi і распавядаюць дзіўную легенду пра двух закаханых.

Ходцы

Раней на месцы вёскі Ходцы быў маёнтак пана Рэнцэля. Сярдзіты быў памешчык, надта не любіў, калі нехта супраць яго слова казаў. Гаварылі, што ён і са сваімі сябрамі таксама сябе паводзіў. Як раззлueцца, то толькі і

крычаў:

– На двубой! На двубой!

Адкуль ён такое старадаўняе слова пераняў, ніхто не ведаў, але ведалі за тое, што Рэнцэль у двубоі заўсёды браў верх. Налупасіць саперніка, а потым і смяецца:

– Табе, галубочак, са старой бабцяй на кіях біцца, а не са мной. Вось табе яшчэ на добры ўспамін, і каціся, ды глядзі, болей не заводзься з мацнейшым! – і лупане ці кулаком, ці бізуном.

За гадоў пяць мясцовы пан усіх суседзяў ад сябе адвадзіў, баяліся да яго і былыя сябры наведвацца. Ніхто ж сказаць не мог, што ліхому гаспадару ў галаву ўваб'ецца і

чым гэта наведванне для госця скончыцца. Лічылі за лепшае бокам абысці маёнтак ці пасядзець у якой іншай кампаніі, толькі не з тым ліхім чалавекам.

Рэнцэль тады пачаў сам зачэпку шукаць, каб толькі з кім завесціся ды пабіцца. Выходзіў ці выязджаў на дарогу і чакаў пакуль які багаты экіпаж пакажацца, каб спачатку паспрачацца, а потым ужо і да абразы ці да бойкі перайсці.

Аднаго разу, казалі, высунуўся ён і надзвычай доўга чакаў. Ад таго і раз'юшыўся і пачаў да свайго фурмана, Грышкі, чапляцца. Той маўклівы чалавек быў, дабрадушны, нікога ў жыцці не пакрыўдзіў, а вось сам зносіў шматлікія абразы ад пана, а калі – і пабоі. І гэта, нягледзячы на магутны целасклад і фізічную моц. На гэты раз Грышка не маўчаў, адказваў на ўсе зачэпістыя пытанні пана, і гэтая незалежнасць фурмана выбіла Рэнцэля з раўнавагі. Болей ён пытанняў не задаваў, а лупянуў кулаком-грушаю прама ў лоб беднаму фурману. Які іншы чалавек ад такога ўдару зваліўся б з ног, а Грышка толькі хіснуўся ды набычыўся. Памешчык заўважыў гэта і не стаў болей выпрабоўваць лёс – адчапіўся. І тут яму пашанцавала. На дарозе нарэшце паказаўся нейкі экіпаж.

– Вязучы ты, Грышка...

Але Грышка нічога не адказаў, не хацеў падтрымліваць гаворку дурнаватага гаспадара.

На гэты раз памешчык запыніў нейкага ці то немца, ці то француза і пачаў брыдка таго лаяць. Бедны падарожнік нічога не мог зразумець, лыпаў вачыма. Але і гэтага хапіла Рэнцэлю, каб прычапіцца і добра намяць бакі небараку.

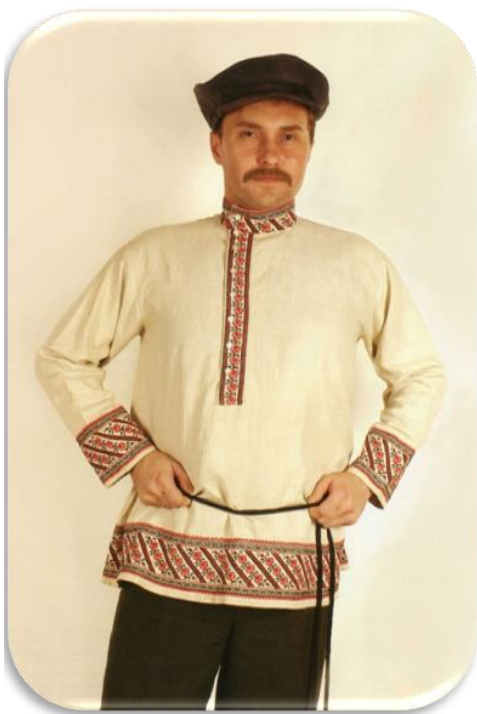
Калі вярталіся дахаты, то задаволены Рэнцэль на ўсё горла спяваў песні, што вельмі нагадвала лютаўскае спяванне ваўкоў-драпежнікаў. Ажно Грышка не стрымаўся і даволі гучна прамовіў:

Чакай, яшчэ і твая чарга прыйдзе...Даспяваешся...

Ды толькі пан не вельмі прыслухоўваўся да таго, што гаварыў ягоны фурман. У яго быў добры настрой.

Выязджалі яны на тую дарогу ні раз, і ні два. Здаралася, што і зімою, у самыя завірухі, у самыя маразы не сядзелася ліхому памешчыку дома, свярбелі ў яго кулакі, прагнуў ён паздзеквацца з людзей. Вядома, што перападала і Грышку, але ён усё трываў. Трываў да аднаго выпадку. А здарылася тады вось што.

Вырашыў пан Рэнцэль ехаць на дарогу не днём, а надвячоркам, бо ад некага прачуў, што суседзі папярэджваюць падарожных абмінаць гэтыя мясціны днём. Настрой у пана быў неблагі ў прадчуванні, што некага ўвечары добра адлупасіць, таму з дваровымі ды з фурманам не заводзіўся, толькі і загадаў:

– Грышка, запрагай! Хутка выязджаем!

Неўзабаве колы таратайкі мякка затухкалі па вільготнай, бо нядаўна прайшоў дождж, зямлі.

На дарозе нікога не было. Чакалі гадзіну, трывалі другую – нават зайца не ўбачылі, не тое што чалавека. Рэнцэль пакуль што не чапаў Грышку, але той ведаў, што хутка пачнецца.

Так і здарылася. Памешчык зусім спахмурнеў. Відаць, шукаў зачэпку, і нарэшце знайшоў:

– Грышка, чым ты гэта смярдзіш?

– Нічым.

– Не, смярдзіш.

– Можа таму, што цыбулі наеўся?

– А мне да гэтага справы няма! Мяне абурае іншае – чаго ты спрачаешся! – вымавіў Рэнцэль і замахнуўся. Але адбылося нечаканае: ягоны кулак рассёк цемру, а ў панскіх вачах успыхнула цэлае суквецце рознакаляровых агеньчыкаў. Ён спачатку і не здагадаўся, што гэта Грышка

пачаставаў яго сваім кулаком-гарбузом. За першым пайшоў і другі ўдар. Памешчыка нібы пад пахі падхапіла нейкая невядомая сіла, выкінула з таратайкі, і ён гопнуўся на зямлю.

– Ты што ж гэта, гад?.. – запытаўся ашаломлены пан.

– А чаму цёмна? – прагарлаў Грышка і наддаў яшчэ.

Ён задаваў самыя недарэчныя пытанні і суправаджаў іх магутнымі ўдарамі. Рэнцэль зразумеў, што фурман папросту можа пазбавіць яго жыцця, і ўзмаліўся.

– Перастань...

– Што? – пачулася ў адказ.

Тут ужо памешчыку стала не да просьбы. Ён вырашыў уцякаць. Але на ногі ўстаць было не так проста, бо кожны ўдар яшчэ болей прыбіваў яго да зямлі. Неяк усё ж усхапіўся, крутнуўся і пабег. Але ззаду дыхаў-тупаў Грышка. Памешчык, сабраўшы апошнія сілы, адарваўся ад фурмана, але затое ўлез ў такую балаціну, што куды ні паварочвай – усюды па пояс увальваўся ў твань. Акрамя таго, камары спакою ні хвіліны не давалі.

Грышка пастаяў крыху і паехаў да маёнтка. Па дарозе завярнуў да начлежнікаў, якія цесным колам ляжалі вакол вогнішча.

– Слухай, Грышка, хто гэта сёння ў нашым балоце галосіць і ўвесь час нібы ходзіць?

– А гэта, людцы добрыя, ходцы такія лазяць.

– Чэрці ці што? – не зразумелі сяляне.

– Ага, – рагатнуў фурман і паехаў сабе далей.

Толькі раніцай вылез з балаціны Рэнцэль на гладкую дарогу. І хоць ён стараўся зрабіць гэта незаўважна, хоць быў пакусаны і мурзаты да непазнавальнасці, сяляне здагадаліся, хто гэта такі. Тады і пачалі гаварыць, як толькі пачуюць ноччу шум у балоце:

– Рэнцэль ходцы робіць...

Дзеці не маглі зразумець і таму дапытваліся ў старэйшых:

— А што гэта такое?

І атрымлівалі філасофскі адказ:

— Падрасцяце — самі даведаецца.

Пасля таго выпадку Рэнцэль нікога з людзей і пальцам не крануў, так яго Грышка адвучыў. І фурмана з працы не выгнаў. Але затое ягоны маёнтак стаў **Ходцамі** называцца.

Шамятоўка

Жыў памешчык Шэмет. Не надта багаты і крыху дурнаваты быў. Дзе б гэта вы яшчэ знайшлі пана, які ўсю працу сам браўся рабіць? Вядома, ён і работнікаў наймаў, і парабкаў трымаў, але штодня і сам прысутнічаў на палетках ці на нівах. Здзіўляліся працуючыя:

— Паспаў бы, паночку, мы тут і самі ўправімся.

— Э, не, — адказваў Шэмет, — вам толькі павер. Вы мне тут такога панарабляеце, што потым я рады за тыдзень не дам.

— Але ж аканом ля нас гнецца.

— А што аканом? Ён глядзіць, каб сабе што сперці, а не каб панскае захаваць.

Сапраўды, аканом быў зладзеяваты, але ж і Шэмет быў скупы да дзіўнага. Памешчык, а хадзіў у нейкіх лахманах. Да яго з-за гэтага багатыя суседзі не наведваліся.

— Заедзь да гэтага мужыка, а ён смярдзіць, нібы жабрак, які два гады не мыўся.

Пра Шэмета нават распавядалі такія выпадкі.

Аднаго разу наняў ён маладога хлопца касіць. Ведаў пан, што так, як гэты чалавек, ва ўсёй ваколіцы ніхто не касіў — адзін мог з трыма справіцца. Пад'ехаў памешчык перад змярканнем да хаціны касца і гаворыць:

— Ці не пакосіш ты, хлопча, у мяне?

— Пакашу, чаму ж не.

— То заўтра, з самае раніцы, і прыходзь.

— Пачакай, пане, а колькі заплаціш?

— А колькі ты хочаш?

– Пан жа ведае, як я кашу?.

– Ой, можна падумаць, што ты лепей за мяне касою водзіш, спецыяльна, каб збіць цану, сказаў Шэмет.

– Я, пане, не першы раз да людзей касіць іду і мне звычайна плацяць за двух касцоў.

– Бог з табой, чалавеча, што ты такое гаворыш?

– Тое, што патрабую ад кожнага гаспадара... Лішняга мне не трэба, але ж і задарма касіць не збіраюся.

– Мнагавата ты просіш.

– Не многа. Плату бяру за двух касцоў.

Спрачаліся яны доўга, але нарэшце пагадзіліся на тым, што касец атрымае за дзень па чатыры залатоўкі. Гэта было крыху меней, чым давалі дваім касцам за дзень. Вытаргаваў сваё хлопец. Праўда, памешчык паставіў умову:

– Калі ты за тыдзень працы хоць раз прыстанеш і не ўправішся са мною, то заплачу табе, як звычайнаму касцу.

– Добра, але ў мяне таксама ёсць умова. Калі пан прыстане, то ўжо не чатыры залатоўкі мне ў дзень дасць, а шэсць.

– Ах ты, гіцаль! – узарваўся памешчык.

– Не падабаецца – шукай сабе другога, – не вытрымаў і касец.

Давялося Шэмету пагадзіцца. Дамовіліся, што з раніцы хлопец прыйдзе да яго, а потым увесь тыдзень будзе начаваць у пана на падворку.

На досвітку касец прыйшоў да памешчыка. Той яшчэ соладка спаў, хоць усім сцвярджаў, што доўга ніколі не спіць. Хлопец загрузаў у аканіцу:

– Пане! Уставай, а то і дзень праспіш!

Усхапіўся Шэмет, растурхаў гаспадыню, каб есці ў торбу паклала, і пакіравалі на луг.

Спыніліся ля кустоўя,

паскідалі торбы. Касец

сваю пад куст кінуў, а

што там – кавалак

хлеба, ніхто на яго не

паквапіцца. Шэмет жа

павесіў на рабіну – баяўся,

каб мышы не прагрызлі дзірку

ды не выелі ягоныя прысмакі. Памешчык запытаўся:

– Першым пойдзеш?

– Так, не люблю за кімсьці плясціся.

– Глядзі, каб я табе пяты не паабразаў.

– Паглядзім, чаго там...

Папляваў хлапчына на рукі, глянуў на сваю коску, апусціў яе ў траву і ўзяўся шчыраваць. З боку гледзячы, здавалася, што ён не косіць, а плыве па траве – гэтак лёгка касіў. Шэмет ажно рот ад здзіўлення разявіў, але ж адставаць сорамна было.

Касец спакойна памахіваў касой, нібы ветрык на грудзі голькай наганяў, а пан расчырванеўся, расчмыхаўся, але трымаўся за пару крокаў.

Прайшлі яны пакосаў колькі. Адчуў памешчык, што рукі прущаюць і цяжка яму будзе вытрымаць гэтакі рытм, але нічога не гаварыў, каб не даць зачэпкі хлапчыне пасмяяцца.

Вывалілі яны многа травы, і Шэмет ціха прамовіў:

– Папрацавалі, а цяпер можна і перакусіць...

Касец нічога не адказаў, зразумеў, што пан удосыць стаміўся, і пайшоў за ім да кустоў. Селі есці. Хлопец хлеба палавіну з’еў, вадою запіў і лёг спаць. Памешчык жа шчыраваў каля торбы, спадзеючыся, што калі пад’есць, то прыбавіцца сілы. Пачеў добра, дык і самога сон размарыў, не стамляўся так ніколі. Лёг пад куст і захроп.

Касец даўно выспаўся, але не ўставаў, чакаў, калі гаспадар прачнецца. Нарэшце Шэмет устаў і здзівіўся:

– Мнагавата праспалі. Надвячорак ужо хутка.

– Затое адпачылі.

– Яно-то так... Але косіш ты хвацка.

– Я не хваліўся, калі цану вызначаў.

– Угнацца за табою... – разгаманіўся памешчык.

– А давай мы наадварот зробім. Няхай пан першы цісне, а я за ім... Тут ужо я буду глядзець, як пярэдні косіць, і не буду вельмі націскаць.

– Давай, – пагадзіўся Шэмет, спадзеючыся, што яму намнога лягчэй будзе. Не падумаў, што і тут хлапчына не саступіць.

Стаў Шэмет першым, і пайшлі касіць. Хлопец ляготна памахіваў касою і пасміхваўся, а Шэмет узмакрэў і ўвесь час азіраўся.

– Чаго круцішся, пане?

Той прамаўчаў.

– Давай хутчэй, а то пяткі паабразаю!

Памешчык пнуўся, пнуўся і нарэшце закрычаў:

– Згары ты, чорт рыжы! Здаюся!

– Во гэта іншая справа. Значыцца, шэсць залатовак за дзень?

– Што ўжо з табой зробіш. Атрымаеш свае шэсць залатовак.

Вось такі быў памешчык Шэмет. Смяяліся з яго да самай смерці, а калі памёр, то вёсачку, якая неяк непрыкметна прытулілася да маёнтка, назвалі **Шамятоўка**.

Утрылава

З тых даўніх-даўніх часоў дайшло да нас паданне пра невялікую вёсачку Утрылава.

Пайшоў аднойчы чалавек лавіць рыбу. Не для забавы прыйшоў сюды гэты бедны чалавек, а каб сям'ю пракарміць. Раней вельмі цяжка жылося бедным людзям. Зямлі было мала, сабрамага ўраджаю не хапала, каб пракарміць вялікую

сям'ю. Вось і прыходзілася займацца паля-ваннем і рыбнай лоўляй.

Чуў гэты чалавек, што людзі гутарылі, быццам яшчэ з даўніх часоў самаўладным гаспадаром гэтага возера зрабіўся добры дух. Людзі, якія ведалі яго моц, давалі яму шчодрія падарункі, а добры вадзяны дух рабіў так, што ў возеры вадзілася вельмі многа рыбы. Верыў гэты чалавек у добрага вадзянога духа. Суседзі смяяліся з яго і ён каб даказаць, што добры дух сапраўды існуе і дапаможа яму палавіць многа рыбы, прыйшоў сюды. Не паспеў чалавек закінуць вуду, як ужо пачаўся клёў. За кароткі час палавіў вельмі многа рыбы. Рыба лавілася ў тры лова.

Пахваліўся ён і суседзям, і сваякам, колькі налавіў рыбы. Здзівіліся суседзі, здзівіліся ўсе людзі.

З таго часу ўсе пачалі хадзіць лавіць рыбу на тое возера і сапраўды паверылі ў існаванне добрага

вадзянога духа. А вёсачку сваю так і назвалі **Утрылава**, у гонар таго, што рыбка ў гэтых мясцовых водах лавілася ў тры лова.

Азёры Кулікоўскае

Нашым продкам даўней даводзілася надта часта ваяваць. Лічыцца, што нават працавалі яны пастаянна толькі ўзброенымі. У лепшым выпадку зброя дзе-небудзь знаходзілася паблізу, або, як гаварылі, пад рукою, каб адразу яе можна было ўхапіць і бараніцца. Здаралася і так, што на безабаронных людзей наляталі вершнікі і высякалі ўсіх дазваўня ці забіралі ў палон.

І невядома, што яшчэ было лепей – імгненна загінуць ці потым паступова канаць у страшэнных здзеках і пакутах. Таму гордыя нашы прашчурны і бараніліся да апошняга, бо ведалі якое яно, жыццё, у палоне.

Старэйшыя заўсёды навучалі маладзейшых: “Да ўсяго трэба быць гатовымі. У любы прычым момант. Абавязкова ўзброенымі хадзіць...”

Маладзейшыя ўсё ж спрабавалі неяк адмаўляцца, пераконваць у адваротным: “Усё роўна, не баімся! Няхай лезуць, адвучым хутка!”.

Вось і пагавары з імі... Нічога іншага не заставалася старэйшым, як прывесці апошні, ці не самы важкі, аргумент: “Мы вам наказваем так, таму што ведаем, як на самай справе ў нечаканай бітве можа атрымацца. Не раз, не два нам даводзілася грудзмі станавіцца на абарону родных”.

– Звер і той не такі бязлітасны і жорсткі, як чалавек, тым болей той, які прызвычаўся забіваць і толькі за кошт

баёў живе. А тыя, хто на нас нападаў і нападае, не дурнейшыя, а, наадварот, намнога хітрэйшыя за звяроў.

Так пагаварылі-парадзілі і разышліся, думаючы, што дамовіліся. Ды толькі ўсё атрымалася зусім не так, бо на самай справе кожны застаўся пры сваіх інтарэсах.

Час неяк непрыкметна ляцеў. Працы ж у вёсцы заўсёды хапала: адно зрабілі, да ладу прывялі, а ўжо другое наспела. Старыя людзі па-свойму рабілі, як раней прызвычаліся, – нікуды без зброі ад паселішча не адлучаліся. Нездарма ж яны гаманілі, што беражонага Бог беражэ. Часам і сапраўды было смешнавата назіраць як стары-стары дзед, ледзьве ногі перастаўляючы, кіруе куды-небудзь і абавязкова валачэ за сабою шаблю, якая яму яшчэ ад ягонага дзеда перайшла.

У маладзейшых вяскоўцаў усё ішло наадварот. Там нейкая перасцярога ўвогуле адсутнічала, бо паводзілі яны сябе даволі самаўпэўнена. Яно і зразумела – маладыя, здаровыя ўсе. Ім здавалася, што запроста могуць любую перашкоду пераадолець, звярнуць любую сілу на сваім шляху. Як бы там ні было, а толькі пасміхваліся паміж сабою, калі дзе каго са старэйшых бачылі: “Во, глядзіце, як узброіўся!”

Так весяліліся маладзейшыя, адводзілі душу, пасмейваючыся са старых, але не ведалі, нават не прадбачылі, што страшная бяда непадалёку. І чакаць яе давялося зусім нядоўга.

У той дзень з самае раніцы свяціла ласкавае сонейка, патыхаў лёгкі ветрык, і здавалася, што працаваць у полі будзе адно задавальненне. Рана выправіліся з хацін людзі, каб паспець як мага болей зрабіць, каб потым не выжывацца з апошніх сіл. Ці хто з іх ведаў, што гэтая дарога будзе для іх апошняй у жыцці.

Ішлі старыя і маладыя, малых неслі на руках, везлі на вазах, бо ў паселішчы ў такі дзень засталася ўсяго чалавек пару. Толькі выйшлі на адкрытае месца, як нехта адчайна крыкнуў: “Глядзіце, глядзіце, вершнікі!”. Усе кінуліся ў той

бок. Стары дзед загарлаў: “Вазы, вазы ў круг, ды людзей у сярэдзіну хавайце!”

Але ўжо было позна, вельмі позна, бо вораг быў побач. Што маглі супрацьпаставіць яму амаль безабаронныя людзі? Адчай ды смеласць, сілу ды здароўе. Толькі адным гэтым у бітве не перамагаюць, бо многае залежыць яшчэ і ад таго, як узброены воіны. Зброі якраз-такі амаль і не было. Таму проста ішло вынішчэнне вяскоўцаў. На гэты раз нападаючыя нават палонных не бралі. Забівалі і старых, і малых. Праз якія паўгадзіны ўсё было скончана. Зямля была ўслана цэламі пасечаных вяскоўцаў. Здавалася, што яна плакала і стагнала ад гэткага вялікага гора. Недзе высока-высока, мабыць, заляцеўшы туды, спалохаўшыся жудаснай разні галасіў адзінокі кулік.

На наступную раніцу, на месцы бітвы, дзе зусім нядаўна ляжалі цэлы людзей, плёскалася вялікае і глыбокае возера. Той скрываўлены пагорак праваліўся скрозь зямлю ад жалю і смутку. На берагах вадаёма сядзела вялікая колькасць птушак – кулікоў. Гаварылі, што гэта душы нявінна пабітых людзей. Кулікі і назву возеру далі. Так яно і засталася назаўсёды – **Кулікоўскае**.

Пясчанка

Калі нашы дзяды-прадзеды жылі, то яны верылі ва ўсялякія цуды-пераўтварэнні, былі перакананы ў тым, што ад паводзін людзей у звычайным жыцці

залежыць іхні дабрабыт. Не парушаеш нейкіх законаў, адвечна заведзеных, то няма чаго баяцца, ніякая трасца да цябе не прыстане. Калі ж у нечым правінаваціўся, дык спяшайся як мага хутчэй замольваць свой грэх. Маленне – найпершы сродак, а станеш даказваць, што такі ты ўжо смелы, адчайны, што нічога не баішся, то абавязкова на нешта нарвешся.

Асабліва продкі баяліся паморкаў. Не так часта яны надараліся, але калі прыходзілі “пагасцяваць”, то выкошвалі, нібы магутнаю касою, усё навокал. Не спыняліся ні перад жывёлаю, ні перад людзьмі, ні перад маленнямі-просьбамі. Тут трэба было ратавацца чым-небудзь іншым. Раз на раз не прыходзілася, але старыя паміж сабой пастаянна згадвалі:

– Памятаеш, які тады паморак лютаваў?

– Хто ж яго забудзе. Амаль усю радзіну на могілкі вывезлі.

– Во дзе людзей памерла...І ўсяго за які тыдзень. Каб на свае вочы не бачыў, дык ніколі б не паверыў, а то ж сведкам давялося быць.

– Ды колькі мне тады гадоў было... Лічы, што нічога...

– А я добра ведаю, як мой дзед усім казаў, каб у лес тэрмінова выбіраліся... Спачатку яго не паслухаліся. Уперліся, што і так, маўляў, перасядзяць дома. Калі ж апамяталіся, то для многіх ужо, на вялікі жаль, было позна. Тыя, хто ацалеў, выбіраліся ў нашу адвечную пушчу, кожная сям’я асобна, каб там паміж сабой не кантактаваць, не сустракацца... Недзе толькі ўсяго праз паўгода колькі сем’яў назад сышлося. На старое паселішча не вярнуліся, адышліся ўбок на пару вёрстаў і там пачалі будавацца.

– То наша вёска зараз там, на тым самым месцы, дзе яны з’явіліся, выйшаўшы з лесу і стаіць?

– Так, першапачаткова тое паселішча і вёскай назваць нельга было, бо ўсяго пару-тройку зямлянак можна было заўважыць.

Гамоняць старыя між сабою, а ля іх жа маладзейшыя мужчыны сядзяць, таксама ўсё ўважліва слухаюць ды пераймаюць. Запамінаюць на ўсялякі выпадак, бо мала што можа здарыцца, мала з чым давядзецца сутыкнуцца.

Ажно выпала і на долю малодшых вяскоўцаў такое ж самае няшчасце, давалося і ім вучыцца ратавацца, каб захаваць сваіх нашчадкаў. Нішто, здавалася, не сведчыла пра набліжэнне няшчасця. Хутчэй наадварот, толькі і выпадала жыццю радавацца – падымаўся добры ўраджай, надвор'е стаяла цудоўнае. Лета ў самым разгары. Толькі ўпору спяваць ад шчасця. Сабраліся неяк людзі на вуліцы пад вечар, каровак з пашы чакаюць. Стаяць, размаўляюць, сякія-такія навіны абмяркоўваюць. І тут нехта заўважыў: “Глядзіце, а хто ж гэта скача? Вунь пыліцца...Вершнік нейкі да нас дабіраецца?”

Людзі хвалююцца, з нецярпеннем сочаць за вершнікам. Чакаюць, калі ён наблізіцца. А ён ляціць, нібы на крылах.

Сцішыліся ўсе, ад вершніка вачэй не адводзяць. Нарэшце той падляцеў. Праўда, надта набліжацца не стаў, спыніўся воддаль.

– Людзі, бяда, – прахрыпеў знясілена. – Бяда...

– Дайце яму аддыхацца, а то ўчапіліся адразу ўсе.

Дапамажыце, хлопцы. Яму, можа, самому сілы не стае, – слухна параіў нехта з прысутных.

– Не, не падыходзьце бліжэй, не трэба! – катэгарычна замахавуў рукамі незнаёмы. – Не рызкуйце! Зараз усё раскажу... толькі крыху аддыхаюся...

Вершнік неяк сутаргавата каўтнуў паветра і прамовіў:

– Паморак... У нашай вёсцы ўжо косіць...Так атрымалася. Што нас ніхто не папярэдзіў... Нічога мы не ведалі, сядзелі, як і вы, спакойна... З вечара гаманілі ўсе, смяяліся, спаць здаровымі паляглі, а на раніцу палова ўжо ўстаць самастойна не магла. Старыя мне параілі, каб іншых папярэдзіў, каб яны хоць ацалелі. Толькі, дальбог, не

набліжайцеся да мяне... Ратуйцеся, як можаце, бо страшны паморак, непрадказальны і бязлітасны...

– Дзякуй, чалавеча... А ты ж як?

– Я зараз далей паскачу... Стараюся ні з кім блізка не стаяць, не гаманіць... Нічога з рук у рукі не браць... Ваду і тую толькі з рэчак п'ю, каб, калі што якое, не саслужыць на карысць паморку.

– То поспеху табе, чалавеча, ды яшчэ раз дзякуй, што папярэдзіў. Богу будзем за цябе маліцца.

– За ўсіх маліцеся, бо жыць усім хочацца, – прагучала ў адказ ужо прыглушанае тупатам конскіх капытаў.

Вось табе і маеш... Як жа гэта ўсё перажыць? Як выжыць? Тут трэба добра памеркаваць, тут прамашкі дапускаць нельга. Тут павінны старэйшыя сказаць сваё слова. У іх вопыту ў такіх справах паболей.

Сцішыліся людзі, перамаўляюцца паміж сабою, адзін аднаму нешта прапаноўваюць. Не пагаджаюцца, зноў мяркуюць, але не спрачаюцца ні ў якім разе, бо справа надзвычай важная, а спрэчкай нічога не вырашыш, адно толькі накрычышся.

Нейкая жанчына ўсхліпнула і ледзьве прашаптала: “Мы – то мы, але ж дзеткі нашыя... За што на іхнія галовы такое пакаранне абрынулася?..”

Зноў прыціхлі. На гэты раз запанавала цішыня ўжо нейкая напружаная, злавесная. Атрымлівалася, што раіліся-раіліся, але нічога канкрэтнага прапанаваць не маглі. Тут нейкі дзядулька ўскінуўся і запытаў у астатніх:

– А памятаеце, як некалі ратаваліся нашыя суседзі?

– Не, то раскажы, старэча, ды толькі не цягні.

– А ўсё вельмі проста. Трэба нам наладзіць пільную ахову за вёскай з усіх бакоў. Жывёлу сёння ж адгонім на востраў. Пастухоў з дзесятак ля яе пакінем, каб глядзелі, даілі кароў ды абкурвалі. А астатнім старацца паменей адзін да аднаго бегаць, каб лішні раз паморак не дражніць. Яшчэ скажу: глядзіце, каб ніякі чужы чалавек у вёску не ўбіўся, бо гэта і можа быць сам паморак. Калі заўважыце, то ўсё рабіце, каб чужынец да нас не патрапіў.

З таго дня сталі людзі вартаваць сваю вёску. Пільна сачылі, сумленна выконвалі абавязкі вартавых, бо ведалі, што ад гэтага залежыць жыццё іх саміх, нават прадаўжэнне рода.

І аднаму з вяскоўцаў пашанцавала. Вяртаўся гэта ён з варты. Глядзіць, прама перад ім шкандыбае нейкая бабулька. Прыглядзеўся добра, не – незнаёмая. Ніяк не можа ўцяміць, адкуль яна тут з'явілася, калі ўсё ахоўваецца. Потым зразумеў, што гэта паморак у жанчыну перакінуўся.

– Куды, бабулька, ідзеш?

– А туды, дзе паморку няма.

Ішлі ж яны якраз па пакручастым беразе возера. Там хітры селянін як штурхне старую ў ваду, толькі пырскі паляцелі, а ён прамовіў:

– Возера – **Пясчанка**, а ты, баба, – утаплянка!

Навасельскае

Некалі ўсімі навакольнымі землямі валадарыў адзін багаты памешчык.

Усяго ў яго хапала: у дварах жывёлы ставала, і нівы добра радзілі, і сяляне па вёсках жылі працавітыя ды сумленныя. Сам пан быў

настолькі спагадлівы, што ніколі і нідзе не кідаў чалавека, няхай сабе самага беднага, у незайздросным становішчы. Спыніцца, падыдзе, распытае.

Такі шчыры да чалавечны быў той памешчык. Звалі яго Казімірам. Высокі такі статны, прыгожы з сябе. І была ў пана яшчэ адна дзіўная рыса – надта любіў слухаць, як сяляне спявалі свае песні. Праслухае, ажно слязу пусціць ад замілавання, а самага галасістага певуна потым узнагароджваў.

Хутка ляцеў час... Гады імчалі за гадамі. Добры памешчык састарэў таксама. Ужо цяжка было ў ім пазнаць таго здаравяку ды прыгажуна, ад якога не ў адной паненкі сэрца заходзілася. Гады галаву сівізнаю пасерабрылі, спіна сагнулася, вочы слязіцца пачалі.

Адчуваў, мабыць, Казімір, што нядоўга засталася яму на белым свеце жыць, таму хацелася як мага болей добрага людзям зрабіць. Сваіх дзяцей у памешчыка не было. Неяк

так атрымалася, што вельмі кахаў адну дзяўчыну, а яе бацькі, наперакор жаданню, аддалі замуж за іншага. Неўзабаве тая рукі на сябе налажыла. Так Казімір і жыў адзін, захоўваючы вернасць свайму першаму каханню. Любіў сялянскіх дзяцей, іх заўсёды ля палаца бегала мноства і ўсе яны весялілі старога чалавека.

Быў ў пана Казіміра аканомам малады хлопец. Звалі яго Стась. Так ужо прывязаўся да аканома памешчык, што гаварыў таму:

– Пакіну табе, хлопча, усе свае палацы...

– А навошта яны мне, пане? Мне б дзяучыну прыгожую ды любую, дзетак у сям’ю ды звычайнага шчасця. А што багацце! Станеш яго многа мець – будуць людзі

зайздросціць... А так, на сваёй зямлі сам сабе гаспадар.
Чалавекам сябе адчуваць будзеш.

– Адкуль ты ў свае гады гэтулькі жыццёвай мудрасці нахапаўся?

– Ад вас, пане. Дык вось, гляджу на вас, здаецца, усё ў вас ёсць, усяго хапае, а самага звычайнага чалавечага шчасця і няма.

Казімір не адказваў, думаў пра нешта сваё, апусціўшы сівую галаву. Так доўжылася хвілін колькі, а потым пан прамовіў: “Яно і сапраўды так, хлопча... Усё маю, акрамя звычайнага чалавечага шчасця... Круці не круці, а праўду трэба умець прызнаваць. Усё ты, Стась, правільна сказаў... правільна заўважыў...”

Палюбіў памешчык аканомна як уласнага сына: раіўся з ім, размаўляў часта, а калі захварэў, то хлопец прыходзіў у панскія пакоі вечарамі і падоўгу гаварыў з гаспадаром, разганяючы таму нудоту і сум. А яшчэ Стась цудоўна спяваў. Магчыма, менавіта з-за гэтага і стаў прыбліжанай асобай. Казімір, сумна ўсміхаючыся, відаць, нешта прыгадваючы, прасіў: “Заспявай, хлопча... Заспявай любую...”

Стась, задуменна пасядзеўшы, неяк нечакана пачынаў:

Да сын у мамкі ночку начаваў,
Ночку начаваў, сон дзіўны бачыў.

– Мамачка, устань, ды сон разгадай:

– З-пад правай ручкі сакол вылятаў,

А з-пад левай саколачка.

Мамачка ўстала, сон разгадала:

– Ой, сынку, сынку, што наймілейшы,

Запрагай каня, што найскарэйшы.

Ды ў тваім доме бяда здарылася,

Ды твая жана сына радзіла,

Сына радзіла, ды сама нежыва...

Калі скончыў спяваць Стась, пан, адварнуўшыся да сцяны, плакаў.

Аднаго разу Казімір сустрэў аканомі такімі словамі: “Ну вось, хлопча і адхадзіў я сваё па гэтай зямлі. Амаль восем дзесяткаў, а здаецца, толькі ўчора ўсё пачыналася. Закрыю вочы, дык бацькі, родныя перада мною так і стаяць, завуць да сябе, спакою не даюць. Ды і самому ўжо да іх хочацца, там пра ўсё згадаем, там нагаворымся... Ты мне верай і праўдай служыў, дапамагаў, раіў, а дабро я заўсёды памятаю, таму аддзякаваць табе хачу. За тваю шчырасць і спагаду даю я табе палову сваёй зямлі. І возера, возера – таксама. Забірай усё, будуйся, можа я яшчэ дажыву да ўлазін, то і мяне ў госці паклічаш”.

Так і стала ад таго наваселля возера – **Навасельскае**.

Рыбакоўскае

У возеры заўсёды вадзілася мноства рыбы. Хапала яе на ўсіх. Збіраліся сяляне з навакольных вёсак і лавілі сабе ды сваім сем’ям. Вядома ж, займаліся гэтым толькі ў той час, калі былі вольныя ад заняткаў па гаспадарцы. Праўда, былі і такія, якія займаліся выключна рыбалкай. Такіх усе называлі рыбакамі.

Гавораць, што самыя вопытныя рыбакі лавілі рыбу зімою. Яе тады і захоўваць лепей было, і адвозіць таксама. Пазамярзае ў мяхах – і вязі сабе хоць на край свету. Ніводная рыбінка не папсуецца.

Ствараліся невялікія кампаніі, якія з году ў год карміліся з возера.

У адной з такіх кампаній прызнаным аўтарытэтам быў Уладак. Вясёлага норава чалавек. Бывала, натомяцца,

намерзнуцца ўсе страшэнна, ледзьве ногі перастаўляюць. Злосныя становяцца, што не падступіцца, не пагаманіць, а закранеш, то такая лаянка ўчынецца, што хоць ты вушы затыкай. Тады ўсіх Уладак і адводзіў душою. Зірне на звешаныя насы, на патухлыя вочы і прамовіць:

– Ну што, хлопцы? Пайграйце мне.

Вядома ж, Уладаку абрыдла глядзець на кіслыя твары. Такія ў рыбакоў міны, быццам яны сырых яршоў панаядаліся. Канешне, іх можна зразумець: цэлы дзень на адкрытым месцы, на морозе, рукі ў халоднай вадзе. А невад хіба легка цягаць? Ды і не шанцавала ім сёння. Хіба ж гэта ўлоў?

За цэлы божы дзень усяго пару мяхоў рыбы злавілі. Нават сям'ю не пракорміш з такога ўлову, а пра нейкі продаж і гаворку весці не выпадае. А тут яшчэ, бач, Уладаку скакаць захацелася...

– Вядома ж, вы намерзліся, напрацаваліся, ветрам вас наскрозь прадзьмула... А мяне ж не, – прадаўжаў няўрымслівы Уладак.

Чаму гэта? – дапытваўся здаравенны дзядзька Нічыпар, у якога барада звісала па самы пояс. Звычайна з яго смяяліся, што ўхопіць калі-небудзь вадзянік за бараду і вырве яе з каранямі.

– Я ж дома на печы ляжаў, – здзекліва казаў Уладак, – у цяпле, на мяккіх падушках. З дзяўчынай маладой ды прыгожай.

Слова за слова, пачаліся жарты. Твары ў мужчын пацяплелі, пачалі адтайваць. Вось ужо Уладак з Нічыпарам удваіх рагочуць, нешта смешнае сказаўшы. Самы стары з рыбакоў – Змітрык – незадаволена прагуў:

– Няма вам чым заняцца...

– Якое там, дзед, – бойка адрэзаў Нічыпар, – праўду сказаў Уладак, гледзячы на нас, як яршамі накормленых, плакаць хочацца.

– Так вас ужо выварочвае, – гнуў далей свае старэча.

– То пайграй нам, дзед, у цябе лепш, чым у іншых, атрымлівацца павінна. Бо ж у цябе зубоў няма.

Навокал засмяліся рыбакі. Маладзейшыя ўжо ведалі, што гэтым справа не завершыцца, што абавязкова будзе працяг, таму ўжо цераз не магу стараліся дапамагаць Уладаку з Нічыпарам:

– То што, хлопцы, пайграем? Старэйшыя адмаўляюцца. Мала гэтага, яшчэ і пакрыўдзіць жадаюць пры зручным выпадку.

– Дзед Зміtryk, у якога павінна атрымацца найлепей, яшчэ і плюецца.

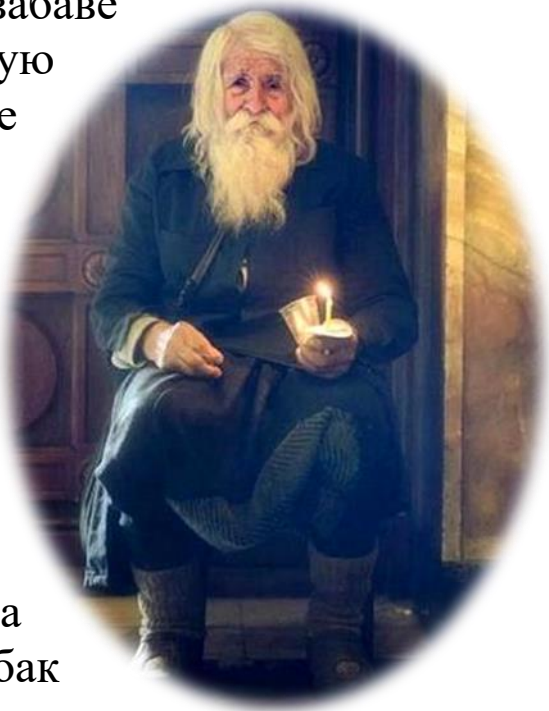
Нарэшце стары не вытрымаў:

– Чаго прычапіліся, пустабрэхі?!

Дзед нахіляўся і неўзабаве сапраўды выдаваў языком такую мелодыю, што і трое музыкаў не перайгралі б. Пры гэтым ён сам яшчэ прытупваў, пакручваўся, прыпінаўся. Але дзед дзедам, а вось Уладак чортам насіўся вакол старога. Падкідваў ногі так высока, што яму здавалася, быццам бы ён танцуе не на возеры, а недзе на вячорках, у цёплай хаце і што поруч з ім скача гэтка ж спрытная дзяўчына. Рыбак выгукваў:

– Дапамагайце, хлопцы!

Тады скакаць пачыналі ўсе чыста, хто як умеў і хто як здумаў. Некаторыя рабілі гэта з усмешкай, весела, а іншыя –

на поўным сур'ёзе, дзелавіта, нібы выконвалі нейкую надзвычай адказную справу. Нарэшце Змітрык прамовіў:

– Не магу болей... Стаміўся... Язык, хлопцы, не слухаецца.

– Дзякуй табе, дзеду, што ўважыў нашу просьбу, – за ўсіх адказваў Уладак, – ды не крыўдуй, што жартавалі

. – Няўжо ж я не разумею? Маладым – маладое, а мне ўжо да печы дацягнуцца ды заваліцца спаць.

– Дойдзеш, бацька, толькі не надта рассыпайся. Заўтра зноў на возеры ад самае раніцы будзем.

Хутка сабраліся, склалі ўсё свае прычындалле на сані, запраглі коніка, і той весела патрухаў па снезе. На другіх санях сядзелі астатнія рыбакі. Праз некаторы час былі ў вёсцы. Уладак папярэдзіў, як звычайна, людзей:

– Не баўцеся з раніцы дома, а адразу да мяне. Пераедзем у іншае месца. Там нам заўсёды шанцавала. Тады дабранач, хлопцы».

Разышліся рыбакі па хатах, а з самага досвітку ўжо корпаліся на Уладакавым падворку. У іхнім настроі не адчувалася нават кроплі ўчарашняй падаўленасці, прыгнечанасці. Наадварот, усе былі вясёлыя, жартавалі. Неўзабаве выбраліся на возера. Уладак прывёў людзей на тое месца, дзе павінна была сёння быць рыба. Так і сказаў:

– Тут добра ўхопім.

Сталі лавіць, і на самай справе аказалася, што іх старшы нібы ў ваду глядзеў. Выцягнулі ўсяго пару тоняў, а рыбы насыпалі цэлую гару. Радаваліся рыбакі, нібы малыя дзеці.

– Але і ёсць яе тут! Віламі нанізваць можна!

– Адкуль ты, Уладак, пра гэтае месца ведаў? Толькі хітры рыбак нічога не адказваў, адно пасмейваўся сам сабе. Вядома ж, радаваўся таксама.

Каб ведалі людзі, што іх бяда чакае, то паводзілі б сябе больш абачліва. Але ж заўсёды, калі пануе добры настрой, то забываецца пра небяспеку. Калі сталі выцягваць

чарговую тоню, затрашчаў пад нагамі лёд. Праз якое імігненне ўсе, без выключэння, былі ў сцюдзёнай вадзе. Каб было мелка, дасталі б нагамі да дна, што, бяспрэчна, спрасціла б выратаванне. А так... пашанцавала толькі тром рыбакам. Астатніх забрала вада. Сярод іх былі і дзед Змітрык, і Нічыпар, і здаравіла рыбак, якога не пажадаў выпусціць са сваіх учэпістых рук вадзянік.

Возера ў памяць пра тых тапельцаў назвалі **Рыбакоўскім**.

Каплічка

Тут, ля крынічкі, яшчэ ў дахрысціянскія часы нашы продкі прыносілі сваім багам ахвяры і падарункі. Вада крынічкі збягае ў возера, аб якім з тых даўніх часоў дайшло некалькі паданняў.

Шмат гадоў таму жыў ля Сенненскага возера святы чалавек. Усе людзі, у якіх здаралася якая-небудзь бяда, звярталіся да яго. І святы ўсім дапамагаў чым мог. Аднойчы прыйшлі да яго муж з жонкай і пачалі скардзіцца, што ў іх няма дзяцей. Выслухаў святы іх і адказаў: “Ідзіце дамоў, маліцеся богу. Хутка родзіцца ў вас дзіця. Але на трынаццатым годзе свайго жыцця хлопчык павінен утапіцца. Беражыце яго”. Перад тым як адпусціць, святы растлумачыў, як пазнаць той дзень, у які хлопчык павінен утапіцца.

Сапраўды, праз год у тых людзей нарадзіўся хлопчык. Рос ён на радасць і здзіўленне ўсім. Хлопчыку пайшоў ужо трынаццаты год. Аднойчы гарачым летнім днём бацька ўбачыў знак, аб якім казаў святы. Адразу хлопчыка закрылі ў каморцы і цэлы дзень не давалі яму ні кроплі вады. Людзі,

якія былі ў той дзень ля возера, бачылі, як з вады некалькі разоў вылазіла нейкая пачвара з вялікай галавой і прыгаворвала: “Няма таго, каго нам трэба. Кепска будзе, кепска будзе!”.

З той пары, каб адпомсціць добраму духу за перамогу, злы дух кожны дзень бярэ сабе чалавека.

Паміж людзьмі і добрым духам з возера існавала такая дамоўленасць: добры дух павінен абараняць людзей і пасылаць ім многа

рыбы, а людзі за гэта павінны былі даваць яму частку ўсяго таго, што мелі. Калі чалавек выбіраўся на возера, дык ён браў з сабою нешта і кідаў добраму духу. За гэта той

аберагаў яго ад усяго кепскага. Так цягнулася многія-многія гады. У добрай згодзе жылі людзі з духам. Бацькі вучылі сваіх сыноў, каб яны слухаліся і паважалі добрага духа і дзяліліся з ім сваім дабром. Але прайшло шмат гадоў і нарадзіліся новыя людзі, якія забыліся на дамоўленасць і не давалі добраму духу нічога. Узлаваўся ён і перастаў дапамагаць людзям. Страціўшы яго падмогу, людзі сталі часта тапіцца ў гэтым возеры.

З той пары самаўладным гаспадаром возера зрабіўся злы дух. Ён патрабаваў ад людзей вельмі многа паднашэнняў. Людзі, якія ведалі яго моц, давалі яму шчодрія падарункі, усцішваючы яго злосць. Але адзін чалавек пахваліўся аднойчы, што ён не верыць у злога духа.

Злы дух за гэта вельмі ўзлаваўся і абяцаў утапіць яго. Той чалавек быў вельмі асцярожным і ніколі не падыходзіў блізка да возера. Суседзі смяяліся з яго, і ён, каб паказаць, што не баіцца злога духа, пайшоў узімку па лёдзе, думаючы,

што злы дух спіць у гэты час. Але дух не спаў і паслаў на яго бягучую ваду (крыніцу), якая растапіла лёд, і чалавек загінуў. З таго часу на тым самым месцы ўзімку вада бурліць і шуміць, пакуль хто-небудзь не ўтопіцца. Толькі пасля гэтага возера супакойваецца і пакрываецца лёдам.

Паводле народных павер'яў, жыллём для духаў служаць астравы, якія ёсць на Сенненскім возеры. Калі добры дух панаваў над возерам, ён жыў на вялікім востраве, а злы – на маленькай “Стрэлцы”. Але потым, калі злы дух перамог добрага, ён перасяліўся на большы востраў. Добры дух вымушаны быў пасяліцца на меншым і живе на “Стрэлцы” да гэтага часу.

Злы дух кожны дзень пільнуе таго чалавека, імя якога святкуецца ў гэты дзень. Сярод мясцовых людзей існуе такі погляд, што ў дзень сваіх імянін нельга хадзіць ля возера. Асабліва трэба берагчыся на Івана Купалу, бо ў тую ноч дух

асабліва злосны і пільнуе людзей з імем Івана.

Калі родзіцца дзіця, дык трэба глядзець на возера. Згодна з паданнем, калі возера спакойнае і яснае, дык і жыццё нованароджанага будзе добрае і вясёлае. А вось,

калі возера бурнае – жыццё ў дзіцяці будзе кепскім.

Для міфалагічных істот, вадзянікоў, кідалі ў ваду чорных пеўняў з адсечанай галавой і чорных каткоў у мяшку. Такім чынам, нашы продкі спрабавалі задобрыць і змякчыць нораў злога духа, а часам і заручыцца падтрымкай у цяжкай рыбалоўнай справе.

Зараз да возера і крынічкі ідзе людзей не менш. Але ўжо не для таго, каб аддаць даніну павагі духам. Мясцовыя жыхары любяць наталіць смагу крынічнай вадой. Нярэдка прыпыняюцца тут і падарожнікі. Вада не толькі прыемная на смак і халодная, але мае яшчэ і лячэбныя якасці, бо ўтрымлівае невялікую колькасць серавадароду.

Мясціны

Чортаў камень

За паўкіламетра ад крайняй хаты Сякірына ляжыць вялікі камень.

З аднаго боку, што глядзіць на поўдзень, у яго пакаты схіл, другі – крута абрываецца ў невялікую, але вельмі глыбокую луміну. На

адным схіле ёсць упадзіна, а побач круглыя і падоўжаныя ўвагнутасці, якія нагадваюць нажніцы.

Калі толькі пачалі будаваць вёску, пасяліўся каля гэтага каменя чорт, які жыў раней у балоце Палопава, якое знаходзіцца паблізу вёскі Камарова. Усе чэрці, як і павінна

быць, рабілі для людзей дрэннае, а гэты быў добры. Вось і не ўзлюбілі яго чэрці і выгналі. Тады і пасяліўся чорт каля гэтага каменя і пачаў шыць людзям адзенне. Вечарам да яго прыходзілі людзі з усяго наваколля. Праведалі пра гэта чэрці з Камароўскага балота Палопава і прыслалі да яго адну злую кабету, якая папрасіла чорта пашыць ёй ні тое, ні

сёе. Чорт згадзіўся, але ў яго нічога не атрымалася. Тады ён у распачы падскочыў высока-высока ўгору каля камня, на якім ён сядзеў і шыў. На месцы, дзе ўпаў чорт, утварылася глыбокая луміна.

Заполле

Ёсць за вёскай Сінягорская месца, якое здаўна Заполлем завецца. Стагадовая бабулька Уліта расказала, што тут калісьці хмызняк быў непразны, балаціны. І вось у гэтых мясцінах вымушана была знайсці прыстанішча маладая сям'я з Украіны. Баяўся чамусьці людскога вока моцны, як дуб, мужчына, а вось жонка яго, ціхмяная і пакорлівая жанчына, цягнулася да людзей.

Паставілі яны сабе шалаш на больш прасторным месцы за полем на ўскрайку лесу і ўзяліся за справу. Высякалі і карчавалі хмызняк, палілі пасохлае вецце, змагаліся з быллём. Не адзін год прайшоў, пакуль месца не ператварылася ў добры лапак зямлі, на якім знайшла свае месца і хацінка. Павесялела ўсе наўкола. Збожжа радавала вока ды агарод.

Жорсткім чалавекам быў яе муж, добрага слова ад яго не дачакаешся. Дзетак Божанька не падараваў іх сямейцы.

Малілася цішком жанчына, прасіла у Божанькі, у сонейка яснага дзіцятка, хлопчыка ці дзяўчынку, прасіла і вясною на золку, і ідучы на згон жнівеньскім ранкам.

Пэўна, шчыра прасіла, бо нарадзіўся ў яе хлопчык з блакітнымі, як неба, вачыма, але кволенькі-кволенькі, як

вясновы расточак. Але ж гэта была яе кравіначка, яе надзея, яе шчасце.

Прайшоў час. Хлопчык стаў ужо на ножкі. Не нарадуецца маці на свайго Васілёчка. А муж не задаволены: не спраўляецца жонка па гаспадарцы.

Тое жудаснае лета засталася ў памяці людзей. Увесь час ішлі дажджы. Збожжа вырасла высокае, але палегла. Калі настаў час жаць, захварэў раптоўна сыноч. Стаў нікнуць, як адзінокі колас у полі. Бедная жанчына выбілася са сну і змарнавалася ад працы. Калі яму стала горш, папрасіла мужа застацца дома, але той са злосцю крыкнуў: “Згары ты разам са сваім сынам!”. Маладзіца паплакала каля дзіцятка, але пайшла жаць, баючыся мужа. Пад палудзень раптоўна наляцеў моцны вецер, завіхурыў, пагнаў пыл па дарозе. Вакол усё счарнела, маланкі распаласавалі неба, ударыў гром.

Муж з жонкай не адразу зразумелі, што здарылася. У імгненне вока полымя шугала там, дзе была іх хата. Як падбітая птушка, кінулася жанчына на двор. Рынулася да дзвярэй, але агонь гудзеў ужо ў сенях. Жудасны, нечалавечы крык скалануў паветра. І ўпала жанчына як забітая. Яна ляжала доўга. Дождж доўга мыў яе твар, рукі... Доўгімі днямі і начамі хадзіла яна, як непрыкаянная, і шукала свайго сыночка. І не знаходзіла. І не знайшла.

Ідуць гады. Зруйнаваліся камяні падмурка. Састарэлі і зваліліся старыя яблыні. А вось памяць жыве. І гэта месца **Заполлем** завецца.

Затонне

Калісьці, даўным-даўно жыў на хутары пячнік разам са сваёй дачкою. Жонка ў яго памерла рана, таму ўсю любоў, цеплыню і клопат ён аддаў дачцэ. Песціў яе, як ляльку. І вырасла дзяўчына прыгажуняй незвычайнай: вочы

блакітныя, як азёры, стан танюткі, як у бярозкі, а русыя косы спадаюць аж да калень.

Дзівяцца людзі прыгажосці незвычайнай, а бацька дачку беражэ: усю працу па гаспадарцы сам робіць, днём не прысядзе, ноччу не даспіць. Дык яшчэ людзям дапамагае. Затое калі вяртаецца дадому, дарунак сваёй красачцы нясе. І заганарылася дзеўка, запанела зусім.

Вельмі любіла сядзець яна на беразе ракі і марыць. Аднойчы сустрэў яе тут хлопец з далёкай вёскі, каваль Аляксей.

Зачаравала яна юнака, запала хараство дзявочае ў сэрца. Не раз прыходзіў на сустрэчу з ёю адмысловы майстра, ляцеў, як сокал, а вяртаўся, як падстрэлены варабей. Смяялася з яго красуня, жартавала з яго звычак і размовы.

І вось, калі каваль прапанаваў дзяўчыне выйсці за яго замуж, першы раз сур'ёзна глянула на яго красуня, пасля злосна стукнула абцасікам па зямлі і крыкнула:

“Я – Тоня, а ты хто?”. І адбылося дзіўнае: распаласавала неба яскравая маланка, варухнулася зямля пад нагамі дзяўчыны – і забрала да сябе ў бездань ганарліўку.

На тым месцы нямала год крыніца б'е з-пад зямлі, вада чыстая, як крышталь. Але не ходзяць туды людзі, баяцца, **Затоннем** называюць. Прыгожа там, але не падступішся, ступі крок-другі, і зацягне цябе багна, не вырвешся.

Змяіная гара

Калі Чорт пасяліўся каля каменя, на другім беразе Абалянкі жыў злосны Змей. У сялян краў жывёлу, шкодзіў палеткам. Ад сялібы Чорта яго аддзяляла толькі рака Абалянка. Паміж імі ўстанавілася маўклівае пагадненне не пераходзіць раку. Але аднойчы, калі маладая прыгожая вясковая дзяўчына прынесла

шыць сабе сарафан, на зваротным шляху яе ўкраў Змей і зачыніў ў сваім логаве. Раззлаваўся Чорт і кінуўся ў бойку са Змеем. Біліся яны аж тры дні. Спачатку перамагаў Чорт. Але пасля апоўначы паступова яго сілы слабелі і ён адступаў. Калі ўзнімалася сонца, знясіленыя, яны ледзь дабіраліся да сваіх сяліб. На трэці дзень, калі бойка праходзіла ля каменя, Чорт выкалаў змею вочы і адрэзаў язык. Знясіліў Змей і зваліўся мёртвы.

Раніцай сяляне даведаліся, што Змей мёртвы. Каб ён не ажыў, вырашылі людзі засыпаць цэла зямлёй. Вазілі яе сем дзён. Так атрымалася вялізная гара. Яе крутыя схілы вельмі небяспечныя. Калі хто-небудзь адважваецца з'ехаць з яе зімой на лыжах, дык абавязкова наносіць шкоду сабе. Можа засталася там яшчэ нячыстая змяіная сіла? Хто ведае? Кожны вечар на гару прылятае вялікая зграя варон. Вёска, якая знаходзіцца паблізу,

мабыць, таму і носіць назву **Вароніна**.

Зэнева гара

Ёсць каля вёскі
Студзёнка гара, якую
назваюць Зэнева
горка. Навокал яе
невялікі лес, а побач
возера. Пасярод гары
стаіць адзінокая сасна.
Яшчэ тут і там можна
пабачыць дрэвы
яблынь і груш, якія
кожную

вясну
квітнеюць і тады гара стаіць у белай кіпені. Гэта вельмі
прыгожая мясціна.

Некалі на гэтай горцы ўнізе стаяў
невялікі хутар. І жыў на ёй Іван
Мікітавіч Мандрык, але чамусьці ўсе
звалі яго Зэня. Сям'я ў яго была
вялікая, але жылі ўсе дружна.

Нядоўга доўжылася шчасце.
Наступіў 1941 год. Пачалася Вялікая
Айчынная вайна. Старэйшыя сыны
пайшлі на фронт і застаўся Зэня з
жонкай і малодшым сынам на
хутары. Глядзелі скаціну, пахалі
зямлю, а калі арганізаваўся партызанскі
атрад, сталі яны дапамагаць партызанам.

Жонка, старая Ганна, пекла для партызан
хлеб, а бацька з сынам былі сувязныя. Нярэдка начавалі
партызаны на хутары, калі ішлі на заданне. У 1943 годзе
нехта выдаў іх фашыстам. Зэню разам з жонкай і сынам
растралялі, а хутар быў спалены. З ўсёй сям'і застаўся
толькі сярэдні сын Сцяпан, які вярнуўся з фронту. З той

пары горку і ўсю мясціну навокал называюць **Зэневай горкай**.

Забеліна мясціна

Каля вёскі Кавалі ёсць мясціна, невялікі луг, які з усіх бакоў акружаны лесам, тут і там яшчэ можна ўбачыць адзінокую яблыню, або заросшую кустамі сліву. Гэту мясціну называюць у в. Кавалі – Забеліна. Быў там вялікі луг, ён належыў пану Забеліну. Вось тут на гэтым лузе стаяў панскі дом і не адзін, а некалькі. Пан быў вельмі багаты, бо на яго працавалі не толькі жыхары в. Кавалі, але і навакольныя сяляне. Гэты пан меў сына і дачку. Сын мала бываў дома, бо ездзіў за мяжу. А вось дачка заўсёды жыла тут з бацькам.

Ганна, так звалі панскую дачку, была прыгожай дзяўчынай. У панскім двары працавала шмат парабкаў, але пан прыказаў, каб яго дачка не падыходзіла блізка.

Парабкі працавалі ад раніцы да позняй ночы, а панна Ганна гуляла па садзе, рвала кветкі, іграла на нейкім дзіўным інструменце і спявала. Але аднойчы пан паехаў да свайго сябра ў госці і прывёз адтуль хлопца, ці то яму сябар падарыў, ці то ў карты выйграў.

Васіль быў вельмі прыгожы і моцны хлопец. Працаваў ён кавалём і мог рабіць не толькі ўсё па гаспадарцы, але мог выкаваць і пярсцёнак, і кветку. Пакахалі адзін аднаго Васіль і Ганна. Але хавалі сваё каханне ад

усіх. Не мог Васіль ажаніцца з Ганнай, бо быў ёй не роўня. Часта па начам, калі ў доме ўсе спалі, гулялі яны па садзе, любаваліся зорамі. Але нядоўга так было, нехта выследзіў іх і данёс пану. Доўга лютаваў пан. Васіля збілі і ледзь жывога аддалі ў салдаты. Пан не ўзлюбіў дачку і колькі яна не прасіла, каб змілаваўся бацька над ёй і Васілём, але бацька не слухаў яе. Не вытрымала Ганна, і аднойчы яе знайшлі мёртвай у адным з пакояў дома. Бедная дзяўчына павесілася.

Пан доўга сумаваў па дачцэ, але ўжо ніхто не мог дапамагчы яму. Ганну пахавалі на мясцовым пагосце. І яшчэ сёння можна бачыць яе магілу, на якой ляжыць каменная пліта.

У гады рэвалюцыі пан уцёк за мяжу. У маёнтку з былых парабкаў арганізаваўся калгас. Была тут і свая школа, у якой навучаліся дзеці навакольных вёсак. Але ў гады Вялікай Айчыннай вайны маёнтак згарэў, застаўся

адзін толькі сад. З той пары мясціну і называюць **Забеліна**.

Шынкаўскія хутарочки

Шмат гадоў таму жылі на невялікіх хутарочках заможныя людзі. Хутаркі гэтыя называліся Шынкаўскімі хутарочкамі. Мелі людзі вялікія надзелы зямлі, якую з вялікай любоўю, старанна апрацоўвалі. Займаліся таксама яны і жывёлагадоўляй. Так і жылі, не тужылі. Розную агародніну вырошчвалі людзі на сваіх гародах, але самай распаўсюджанай ў той час бала капуста.

Каб пракарміць
сваю сям'ю,
заможны сялянін
прадаваў палову
ўраджаю, а
выручаныя грошы
аддаваў, як плату
сялянам, якія
працавалі на яго
зямлі. Але капусту
сяляне не толькі

прадавалі, але і загатаўлялі шмат на зіму сабе. Яе
шынкавалі ў вялікія самаробныя дзежы. Капуста была
смачнай, сакавітай. Гэта самая распаўсюджаная, на той
час, страва. Рэцэпты шынкавання капусты дайшлі і да
сучасных жыхароў гэтай вёскі. А вёску назвалі Шынкава
– у гонар такой славутай справы, як шынкаванне
капусты. Так невялікія шынкаўскія хутарочкі
ператварыліся ў вёску **Шынкава**.

ЗМЕСТ

Назвы населеных пунктаў

Сянно.....	1
Багушэўск.....	9
Машканы.....	10
Расна.....	14
Вада – як срэбра.....	18
Ліпна.....	19
Савінічы.....	23
Алёхнава.....	28
Магілёўка.....	29
Ходцы.....	30
Шамятоўка.....	34
Утрылава	38

Азёры

Кулікоўскае.....	39
Пясчанка.....	41
Навасельскае.....	45
Рыбакоўскае.....	48
Каплічка.....	52

Мясціны

Чортаў камень.....	55
Заполле.....	56
Затонне.....	57
Змяіная гара.....	59
Зэнева гара.....	60
Забеліна мясціна.....	61
Шынкаўскія хутарочкі.....	62